

Ivana Brlić Mažuranić

Bajke

eLektire.skole.hr

SADRŽAJ

TRGOVAC NAV _____	3
PRIČA O SULTANU ABDALI _____	8
PRIČA O ZORKU BISTROZORKOM I O SREĆI _____	14
ZAŠTO SE RODILA BIJEDNA LERA I NJEZINO SIROČE _____	19
DJEVOJČICA I NEMAN _____	29
RJEČNIK _____	36

TRGOVAC NAV

Bio tako neki silno veliki grad, u njemu car i carski dvor i velika raskoš i bogatstvo, te sva sila gavana, što se vozili u zlatnim karucama, i velikaša što jašili konje srebrom osedlane. A među njima prometalo se i mnogo ubogara, sirotinje i siročadi - no tko bi ono opazio u tolikom sjaju! Nego živio u tom gradu neki trgovac po imenu Nav kojemu roditelji bijahu namrli lijep imetak i dobar dućančić. Bio Nav slabunjav čovječuljak i ništa osobito ne bilo na njemu, samo mu Bog bijaše udijelio dva blagoslova. Prvi mu blagoslov bijaše: kad god pođe da u velikog trgovca nabavi robe za svoj dućančić, i kad uđe u skladište da izabere, a ono odmah u skladištu sama od sebe ustane najljepša i najdivnija roba i stane mu namigivati i stane mu se klanjati. Tako Nav izabere što je najljepše, i ne može se prevariti. Zato u njegovu dućančiću bijaše najljepša roba - sve ti srce igra, a oko se ne može nagledati. Drugi blagoslov u Nava bijaše: kad ide ulicama grada, nikako ne može da vidi ni bogataša ni gavana, ma da sve ulice vrve od njihovih zlatnih kočija. Nego gdje god ima kakav siromašak, te ulicama teret vuče, il koje siročce, te dinje po taracu skuplja, ono svako vidi Nav i nikako ne može proći da ih ne vidi jer mu se oko svakog siromaška ukazivao sjajni vijenac od svjetlosti. Ovo mu bijaše drugi blagoslov.

Lijepo živio Nav sa svoja dva blagoslova. Uvečer, kad zatvori dućan, ona mu lijepa roba sve namiguje, prelijeva se u sto boja, te u Navovu dućanu uvečer ko u raju. A kad obdan, te kad na vrata dućana stupi koji siromašak, odmah sva vrata puna onog svijetlog vijenca. A Nav odmah izlazi pred siromaška, hvata ga za obje ruke, posadi ga uz peć da se ugrije, i još mu nosi svakoje ponude. A onda mu svoju lijepu robu daje pošto-poto, ili ni po što, te se on i siromašak raduju.

Lijepo, ele, živio Nav sa svoja dva blagoslova, al trgovina slabo prolazila, i eto: sve polako i sam Nav postajao siromaškom.

Jednog dana bijaše Nav kupio zamot crvenog baršuna, kakvoga od Stanbula do Bagdada nema. Donio ga u svoj dućan, razastro ga po tezgi i ne može ga se nagledati. On još tako gleda, kad na vrata dućana unišao glavlar onog grada sa svojim slugama, jer bijaše dočuo, da u onom dućanu krasna roba stoji.

Odmah glavlar pristupi onome baršunu: - Ovo ćeš za me ostaviti - reče glavlar i stane drugu robu birati po dućanu.

U taj tren nabasala na vrata dućana neka posve mala sirotica. Izgubila se u onolikom gradu, prozebla do kostiju. Ukazala se odmah djevojčica Navu u vijencu svjetlosti, zaboravio on na glavara, pustio da ga mlađi poslužuju, a on potrčao do djevojčice i digao je u naručaj: Grijao Nav djevojčicu, zabavio je igrom svakojakom, tetošio je i milio. Ugrijala se djevojčica, smirila se i zaželjela da trči po tezi i po crvenom baršunu. Trčkala dugo amo tamo po baršunu svojim nožicama, a onda se umorila, legla na ono razastrta baršuna, položila glavicu na ostali zamot i zaspala.

Sio Nav uz djevojčicu i, što je živ, takove radosti ne bijaše doživio. Crveni baršun ko rumenilo večernje, na njemu djevojčica kano bijela ružica, a oko djevojčice onaj vijenac svjetlosti pao po baršunu. Zagledao se Nav, sva mu je duša u ovome i ne zna da je na ovoj zemljici.

- Da mi odrežeš deset aršina ovoga! - reče u taj čas glavlar, te pristupivši baršunu uhvati za okrajak njegov.

- Ne, diraj, gospodaru! - skoči se tihano Nav, te istrgne okrajak glavlaru iz ruke. - Probuđit ćeš dijete.

Riječ po riječ, i zamjeri se Nav ljuto glavlaru jer nikako neće da budi dijete i da proda baršuna.

- Ovo nije trgovac, nego bena i budala! - razbjesni se glavlar. Toliko se razbjesnio, te samo zapovjedio slugama da pakupe robu koju bijaše izabrao te ništa ne plativši iziđe iz dućana.

- Sutra da si mi ferman ispisao! - reče glavlar svome perovođi kad iziđoše na ulicu. - A ferman nek je ovaj: Taj i taj trgovac šenuo je pameću. Budući da nema nikoga svoga, to njegov dućan pada caru i državi, a daje se na upravu glavlaru grada.

Nav pak ostao u dućanu, te jedva i primijetio da je glavlar s pratnjom i s robom izašao, jer mu se oko njih ne bijaše ukazivala nikakova svjetlost, nego mu se još pričinjalo od glavlara i pratnje, ko da neke tamne rupe stružu amo-tamo po njegovu dućanu. Kad oni, ele, izišli, sio Nav lijepo u onoj tišini opet do djeteta, pa se raji kako je ono lijepo djetence na baršunu. I stao on od milja povlačiti prstom sve uokolo kako ona svjetlost ležala oko djeteta na baršunu. A kako on prstom povlačio, tako se svjetlost upisivala u baršun i ostajao zlatom ispisani vijenac u baršunu.

Još on tako u poslu, kad al unišla mati djetetova. Stanovala ona tko zna gdje u onolikom gradu, natražila se djeteta i oborila se ljuto na Nava.

- Gle, kuda mi odmamili dijete! - vikaše.

Branio se Nav da je dijete samo ovamo nabasalo, i molio da pusti dijete neka se naspava. No žena ni da čuje, nego odmah digne dijete u naručaj i pođe s njime do vrata. Probudila se djevojčica i stala plakati. Pružila sa vrata ručice k Navu, a na vršku prstića zasjale zlatne točkice. Ono se Nav, ispisujući vijenac po baršunu, bješe dotakao njenih prstića.

Odnese sirota žena djevojčicu, no kako u djevojčice bile ostale zlatne točkice, to ona nikad ne zaboravila Nava ni crvenog baršuna, i sav joj život po tom okrenuo.

Drugi dan ujutro došli žbiri da po zapovijedi glavlara istjeraju Nava iz njegova dućana. Poslušao Nav, izašao, sjeo na stepenice dućana, poljubio tri puta prag svoje očevine i otišao sa zamotom baršuna što ga bijaše u žbira izmolio.

Otišao Nav nekuda u deveto predgrađe, pa se najmio u dobrim ljudi. Kako on bijaše preslab za teži posao, to im samo djecu nunio i nadgledao. Bio on veoma uman u tome, te mu i posve nejačku djecu davali da ih čuva. Uvečer pako ulazi Nav u mali pregradak pod stepenicama gdje mu bijahu ležaj odredili. Tamo bi razastro svoj baršun i svake bi se

Božje večeri divio divoti njegovoj i onome zlatnom vijencu na njemu, pa bi i po stoti put pričao djeci o onoj djevojčici koja na tom baršunu bijaše spavala.

- Mila moja caričice mala! - klicao bi Nav kad bi mu pred oči došlo kakova li ono lijepa djevojčica bješe.

- Kakova carica - govorahu veća djeca - kad nam i sam pričaš da je bila siromašica?

- Siromašica! Siromašica! - kimao glavom Nav. - Al tko zna? Može Bog da se sjeti Nava koji stoji u devetom predgrađu pod stepenicama, pa može Bog k njemu doći, pa se složiti s njime, pa njih dvoje čudo da učine.

Živio tako Nav, nešto pametan, a nešto lud, dugi niz godina. Živio on tiho i zadovoljno, samo čekao, da još nešto bude.

Jednog dana, kad već Nav bio staričak, uskomešao se sav grad. Ženi se sin carev, a sluge se razletjele po gradu tražeći neku čudesnu tkaninu da njome prekriju prijestolje carevićeve mlade.

Sve se čudi kakva ima da bude ta tkanina. A bilo to eto ovako: Stari car, slab i bolestan, pozvao k sebi sina carevića.

- Učinio sam što mi je Bog narekao; vladao sam i upravljao po najboljim silama. Došlo vrijeme da ti predam krunu i prijestolje. Saberi se, sinko, pomoli se Bogu i preuzmi vladavinu nad svojom zemljom.

- Slušam, care gospodare! - pokloni se sin. - Ali se ja ne mogu ni sabrati ni mudro upravljati carevinom ako mi ne dozvoliš da dovedem sebi za ženu djevojku koju sam izabrao.

- Dobar si i pravičan čovjek - odvrati otac. - Učini kako si nakanio. Gdje je djevojka?

- Vidio sam je u jednom predgrađu gdje uz prozor veze. Prostim pamukom vezak nači-nje, a kako joj nit kroz prste prolazi, onako zlatna ostaje.

- Idi, dovedi je - reče stari car.

Radostan ode carević i dovede djevojku. Pristupila djevojka caru, a oči oborila.

- Pogledaj me, ćerco! - umiljato će car.

Podigla djevojka oči, a ono se sva dvorana lijepom učinila od njezina umiljata pogleda.

- Bog vas blagoslovio, djeco! - car će - i gledaj, sinko, da utješiš tugu svoje vjerenice.

Začudi se carević što car misli da u njegove vjerenice tuga ima. Kad izašli od cara, stane carević moliti djevojku neka mu po duši reče, mori li je kakova tuga na srdašcu.

- Istinu ću ti reći, careviću. Mori me tuga što nikad više neću ugledati crvenog baršuna, a na njemu vijenac zlatom ispisan.

- Ako nije nego ovo - radosno će carević - lako ćemo za to! Na dan vjenčanja prijestolje ću ti takovim baršunom prekriti.

I odmah razasaše sluge i telale da po gradu traže takav baršun. Od toga se eto uskomešao sav grad. Prebacila se roba po najvećim dućanima, pretražili velikaši svoje spremnice, donosile se divote i miline djevojci - al ona samo govori: - Nije ovo! - i sve je tužnija. Prošli dani, i sutradan ima biti vjenčanje i krunidba. Sasvim se stužio i sasvim se postidio carević gdje ne može iskupiti riječ. Otišao snužden ocu svomu, caru starome, i rekao:

- Došao sam, oče care, da ti se poklonim i da te kao oca umolim, te mi kažeš što te budem pitao.

- Pitaj, sinko! - odvrati car.

- Prvo te pitam: Otkuda si znao da u moje vjerenice ima tuga na srdašcu? Ovo da mi pravo kažeš!

A drugo te pitam i Bogom te zaklinjem: Kako ću zadovoljiti želju djevojke i naći čudesan baršun?

Nasmiješi se car i reče:

- Prvo, što me pitaš, reći ću ti pravo: Kad me ona djevojka pogledala, odmah se dvorana ljepšom učinila. Da nije djevojka tugu prepatila, nikad u nje onakova pogleda. Evo sam ti prvo rekao. A drugo - i drugo ću ti pravo reći. Tražiš čudo i čudesan baršun, i tvoje sluge velike dućane i domove gavana prebacile. I svakog pitaju, a djecu u predgrađima ne pitaju. A da upitaš djecu po predgrađima, lasno ćeš za svako čudo doznati.

Radostan izašao carević od oca. Odmah zapovjedi da se pošalju sluge u predgrađa. Ispitale sluge djecu po svih devet predgrađa i tolika čudesa saznali, te im se mozak zavrtio. Al baršuna još ne našli. Naposljetku ih neko dijete uputilo govoreći:

- Znam ja za taj baršun. Eno ga pod stepenicama!

Odvelo dijete slugu careva do Nava. Sluga, kad vidio baršun; odmah zapovjedio Navu, da uzme zamot i da ide s njime do cara - a ništa mu ne reče što je i kako je.

Nav poslušao i spremi se da ide. Čudila se djeca i pitala Nava:

A kako se ti, Nave, ne bojiš za svoj baršun?

- A što ću se bojati, djeco? Il sam danas dočekao što odavna čekam, ili ću baršun sa zlatnim ispisima predati caru u riznicu neka on sam dočeka. Ja sam ostario, za me više čekanja nema.

Došao tako Nav sa slugama carevim u dvor carev, i uvele ga sluge u veliku dvoranu. U dvorani nikoga. Sve se sjatilo u odajama oko carevića i oko mlade, jer za čas treba da započnu svečanosti - jao i naopako, bez baršuna i bez radosti!

Kad je Nav stupio u carsku dvoranu, onako praznu, sav se obradovao. Tekla u starička još oba njegova blagoslova, te kako mu nekoć po skladištima ustajala sama od sebe najljepša roba, tako sada i ovdje. Tek se malo oglednuo po dvorani, a ono se svaka stvar, koja najljepša bijaše, stala krijesiti i iskricama prelijevati. A najviše se zakrijesilo na pročelju dvorane gdje stajahu dva prijestolja, jedno uz drugo. Jedno od tih prijestolja od slonove je kosti, draguljima optočeno i sedefom podloženo - a oko njega sinule neke luči, crvene i golubinje, je l' same od sebe il od radosti Navove.

Ništa ne pita Nav ni sluge ni upravnika, nego pođe do prijestolja i prostre po njemu svoj baršun, tako te onaj zlatom ispisani vijenac po naslonu pao, a kad se onda malo odmakao da vidi, ne može da ne klikne:

- Ej, ljepšega mjesta na čitavom svijetu nema! - i odmah mu dođe od onog vijenca na pamet mala siromašica: - Lijepa moja caričice mala! Da mi se možeš na tom mjestu naći!

U taj se čas otvorila vrata dvorane i unišla povorka. Na čelu povorke carević, a za ruku vodi mladu.

Odmah opazio Nav na ruci mladinoj vršike od prstiju, a na njima zlatne točkice - i samo se osmjehnuo i stao postrance uz prijestolje. Ulazi povorka i svašta u njoj ima: - i sjaja i raskoši - samo prave radosti nema jer mlada i carević glave ovjesili, pa sve nekud sumorno izlazi.

Al kad mlada oči podignula i onaj baršun na prijestolju ugledala, onda kao da si oblak sa sunca digao! Sve sinulo od sreće - a dalje sve pošlo kako treba.

Radosna koraka pristupili carević i mlada svojim prijestoljima. Sjela caričica na onaj baršun. Rumenilo što se od njegov odbija zažarilo joj umiljate obraze, a onaj zlatni vijenac odsijeva oko nje kao čista dušica.

Onda reče mlada careviću:

- Evo čovjeka od kojega mi je sav blagoslov - i prihvati za ruku Nava koji stajaše posranice uz prijestolje.

Sretan carević htjede Nava darivati svakim častima.

Ali Nav reče:

- Ma koliko ti bio moćan, careviću, ipak mi ne možeš dati onoliku čast koliko mi je današnji danak donio! - I kako svečanosti bijahu već otpočele, tako Nav odmah sjede uz podnožje prijestolja i stisne se uz skute caričice.

Napunila se dvorana, prolazili velikaši pred prijestoljima, poklanjali se mladome caru, a ruke ljubili mladoj carici.

Motri Nav, širom svijeta nitko sretniji od njega. Samo se tiho podsmjehuje, gdje on jedini znade otkud ona svjetlost što se vije caričici oko pleća, i otkud one zlatne točkice na vršici njenih prstiju što ih toliki velikaši skromno cjelivaju.

Nego svečanosti dugo potrajale, umorio se Nav i baš nekako hotio da zadrijema kadli vidi kako na prozor dvorane uletio bijeli moljčić. Spustio se moljčić onako u kut kraj Nava. Pogleda Nav bolje, al ono i nije moljčić, nego sve veći i sve jasniji biva i učinio se svijetlim duhom. Još pogleda Nav, a nije ni svijetli duh, nego je sam Bog, a tako je velik i tako silan, te nikad u ovu dvoranu stao ne bi da nije za Nava.

Prepozna Nav odmah Boga, pokri lice rukama i reče smjerno ko da molitvu govori:

- Hvala ti, Bože, što si se sa mnom složio da čudo učinimo. Ja sam našao malu siromašnicu, ispisao sam zlatnim pismenima svjetlost koja mi se oko nje ukazala, i vjerovao sam da je tvoje oko na njoj; a ti, kad si zaista došao da je okruniš caricom, prizvao si mene da joj prostrem prijestolje svojim ispisom. I gle, čudo stvorismo ja i ti: na prijestolju sjedi moćna carica, a svjetlost male siromašnice ostala oko nje.

Na ovo Bog samo milo nagnu glavu i reče:

- Hajdemo sada!

- Al jedan od nas trebao bi ostati uz nju! - zabrinu se Nav za svoju caričicu.

- Neće trebati - odvrati Bog - nego ako misliš da joj dademo tvoju vjeru, pa da lakše sačeka dok se ja opet navratim?

- Da, Gospodine! - radosno pristane Nav.

Pa kako bijaše jače dahnuo da ovo izreče, tako mu duša na dahu izletjela i preletjela u onu svjetlost - u naručaj Božji. A Bog uze vjeru Navovu i premjesti je sasvim tihom rukom u srce mladoj carici. Od tog časa ona lijepa i umilna djevojka postade najsretnijom caricom na svijetu jer njeno srce ostade i na prijestolju isto tako spokojno i mirno kao što nekoć bijaše srce Navovo pod stepenicama u devetom predgrađu.

Kad svečanosti bile dovršene, opazilo se da Nav ne spava nego da je onako tiho izdahnuo.

Pokopali ga u časti, a grob njegov veoma poštivahu jer je mlada carica pod izvjesno govorila: - Ovo bijaše svet čovjek.

Tako trgovac Nav sa svoja dva blagoslova lijepo živio, a još ljepše umro i ostavio za sobom čudo, neka je na utjehu svakome koji čeka da još nešto bude.

PRIČA O SULTANU ABDALI

I.

Negdje na Indu bijaše nekoć mala država, puna blaga i bogatstva, plodna žitkom i hranom. Ali je blago i bogatstvo, i žito i hrana bilo sve u staroga sultana Hajrudima. Star je bio i mudar sultan Hajrudim - od mudra koljena. Držao je blago i žito u svojoj ruci i dijelio podanicima svakome po potrebi, a nikome do suviška, i tako nije bilo ni raskoši ni bijede u onoj zemlji. U dvoru sultanovu bila tišina, i malo se o njemu znalo, i malo ga tko vidio, jer je on najviše bivao u starom perivoju i mislio o dobru svoje države. I o toj se državi malo znalo po svijetu, a podanici se tužili da i ne znadu e sultana imadu, samo što im susteže, što je njihovo.

No dođe vrijeme, i umre stari sultan Hajrudim bez muška odvjatka; a narod se sastade na vijećanje koga da izabere nasljednikom.

- Nećemo od roda velikog ni plemenitog, niti ćemo od onih koji su bili uz prijestolje Hajrudima, te naučili kako se susteže siromasima što je njihovo. Izaći ćemo na križanje, pa koji nam siromah prvi naiđe, njega ćemo za sultana. Takav je od nas izašao i znat će koji su nam jadi i što nam treba.

A desilo se da su na križanju sjedjela dva pastira: Abdala i Hafid, te razgovarala što bi bilo da se koji od njih dvojice stvori sultanom.

- Ja bih - reče onaj koji se zvao Abdala - u zlato zaodjeo deve i slonove, sio bih na zlatno sedlo pod svilenim i grimiznim krovom, a uza me bi išla svirka na konjima vatrenim. Podanici bi po putovima, kud bih prolazio, sterali kadifu zlatom vezenu i padali nice od čuda i divote. I tako bih prolazio državom da vide e sultana imadu.

I drugi je hotio da kaže što bi učinio da mu je biti sultanom - al uto narod navre iz grada i izabere Abdalu sultanom. A Abdala povede druga svog Hafida da mu bude vezirom.

Mladi sultan bijaše lijep mladić, izvanredne snage, pa mu tako sreća njegova pomuti um.

Došavši u dvor starog Hajrudima, nađe mu se da su velike mramorne dvorane tihe i bez raskoši, i da je perivoj u kom je samo jedna česma tekla između starih paoma - premalo sjajan za njega.

- Ovo nisu dvori za sultana Abdalu! - reče on. - Zazidajte im vrata! Ostavite ih neka spavaju kao i stari Hajrudim. A meni, robovi dižite palače, da se svojim sjajem sa suncem mjere. Neka u njima budu od suha zlata bezbrojne svjetiljke da mogu stvoriti dan uprkos noći - a neka u po dana mogu stvoriti u dvorima tamnu noć. Na svodovima dvorane da se uzdižu zvijezde i mjesec. Česme u perivoju nek teku kao duga, te neka se salijevaju ožareni slapovi vode među pozlaćene čemprese. Hoće li tako dobro biti, Hafide? - upita vezira.

- Dobro će biti, svijetli care - reče Hafid.

I tako poče vladati mladi sultan i kušati dubinu svoga bogatstva u neviđenoj raskoši. Podaniti gledali, čudili se i klanjali. Kud god bi prolazio sultan sa sjajnom pratnjom svojom, padao narod nice.

A sultanu se još više smutio um, te zamislio on da je Bog upro prstom u njega: zbog ljepote, zbog snage i zbog moći njegove, pa zaželio da ga sav svijet vidi i zavisno upamti. Stoga mu se domala učini da je sve što bijaše učinio, premalo bilo. Pa tako jedne večeri odredi raskošnu svečanost na kojoj s brda, usred perivoja, padaše u slapovima rujna i plava i narančasta voda, a robinje, bez broja, ogrnute bijelim velima sipale lišće suha zlata u slapove. Dolje je stajao narod opojen i lud od neviđene raskoši, klicao i obezumljen derao haljine u divljoj radosti hvatajući na pregršti lišće od suha zlata što mu ga je voda donosila.

Ali kad je sultan Abdala te noći pošao na počinak, reče on sam sebi: - I ovo nije ništa! Narod će se sutra vratiti svome poslu. Muževi će raditi polja, žene će vesti, a djeca će provoditi svoje igre kao da sultana i ne imadu. U koga je više zlata, opit će se medovinom i uživati bez mjere, al malo će se u pameti svojoj spominjati sultana. I opet neće danju i noću pamtiti da sultana imade!

Spozna dakle Abdala da bi prije došao na kraj svom velikom bogatstvu negoli će ga upamtiti u zahvalnosti oni kojima je dobro činio. Pomisli stoga - neće li se možda glasnije i trajnije zazivati ime mučitelja negoli ime dobročinitelja. Pa stoga od tog dana stade vladati okrutnošću i grozom.

Okrutnost njegova i muke što ih je udarao na narod bile su takove da nikad, ni u snu ni na javi, podanici njegovi nisu ni časa zaboravljali vlast i moć njegovu. I otmjeni dvori i siromašne kolibe bile su pune i prepune straha - jer nije bilo prekršaja tako malena da mu kazna ne bi bila najstrašnija. Zrno riže, uz koje gnjev sultana bijaše, bilo je teže na vagi nego život čovječji.

Kad muka i krv sterahu po cijeloj državi vapaj i jauk, pa kad daleko preko granice države puče glas o sultanu, tad sultan prije počinka zapita svog vjernog vezira Hafida: - Znade li sada vas svijet da na Indu imade sultan?

- Znade, svijetli care!

- A je li dobro tako, Hafide?

- Dobro je, care!

II.

Trajalo to mnogo i mnogo godina, tako te i sultan i vezir ostarjeli. Država je čudom Božjim rađala uvijek nove podanike koji su rasli u strahu i grozi i čekali sigurne muke svoje, a zapuštena zemlja još uvijek je hranila novo drveće na kom je nove muke izmišljao slavohlepni sultan.

I uvijek je pitao sultan vezira:

- Je li dobro, Hafide?

A Hafid, odan slavohleplju sultanovu, odgovarao je:

- Dobro je, care!

Tako jednoga dana pođe vezir na zapovijed sultanovu u kuću bijednog Hasana koji bijaše jučer poginuo pod šibama. Vezir je imao dovesti sam pred cara ženu Hasanovu, Fatimu, koja bijaše ljuto povrijedila cara plačući nad mrtvim Hasanom.

Kad je Fatima uočila vezira i vojnike, znala je da je čekaju i muke i smrt. Stala ona jecati i plakati i otimati se vojnicima naričući:

- Kako ću ostaviti nekaku djecu svoju?

Nato ustane sin njezin mali Mustafa i reče:

- Idi, majko, sultanu. Ako je tebi Bog rekao da nas čuvaš, to je njima rekao da čuvaju i tebe i nas. Nigdje ne možeš biti sigurnija od zla nego kod njih.

Kad je vezir čuo te riječi, iznenadi se i zamisli. Dugo je šutio, a onda zapovjedi vojnicima, da ostave Fatimu i da odu kući.

Kad su vojnici otišli, uputi vezir ženu kako će uteći s djecom preko planine u drugu državu, a vezir ode sultanu i reče mu:

- Bolestan sam, care, pusti me da počinem za tri dana, a Fatimu ne diraj dok se ne vratim. Sam ću ti je dovesti.

Vezir ode u svoje dvore, zatvori se i zapovjedi da nikoga ne puštaju k njemu za tri dana. I tako ostao za tri dana sam i razmišljao o riječima maloga Mustafe. Vezir bijaše već ostario, ta kako je bio bliže smrti nego u mladosti, to je i izbliže vidio što će mu iza smrti trebati. A kako nije bio prvi u zemlji, to mu bilo laglje negoli sultanu dovinuti se pravdi.

Prošla tri dana i vezir dođe pred cara. Kad on tamo, baš doglavnici, koji su već davno zavidjeli Hafidu za milost carevu, pričaju caru kako je Fatima utekla s djecom i kako joj vezir bijaše ovo svjetovao.

- Nesretni Hafide - dočeka ga sultan - je li istina što ovi kažu?

- Istina je, svijetli care!

- A ja sam postavio mučila i izaslao vojnike da traže Fatimu, i stavit ću je na muke kojih još nije bilo. Je li dobro, Hafide? - upita groznim glasom sultan obezumljen od svog nepovednog života.

- Nije dobro, sultane! Ona je preko granice u drugom carstvu, i nećeš je naći.

- A zašto nije dobro, nesretniče? - Glas sultanov drhtao je od gnjeva.

- Nije dobro jer sam se domislio po riječima jednog djeteta da je krivo bilo što smo radili za našeg života. Hajdemo, care, da popravimo što smo skrivili, da dademo milost i da puštamo sve tamničare.

Sultan nije vjerovao svojim ušima, al onda pomisli e je Hafid još bolestan i ne zna što govori. Zato mu reče blago:

- Bolestan si još, Hafide! Idi kući i lezi dok ti se pamet vrati. Ovo bolest iz tebe govori.

Ali vezir ne ode kući. On ostavi dvore svoje i čast vezirsku i ode među narod. Poče narodu pripovijedati kako ga je Bog dozvao k pameti i kako neće mirovati dok ne okaje i ne popravi zlo koje je pomogao činiti na narodu. Bilo je staraca koji su se spominjali, kao i on, sultana Hajrudima, a Hafid je s njima dozivao narodu u pamet dobrotu i mudrost starog Hajrudima. Narod je bez straha počeo pred Hafidom plakati i tužiti mu jade svoje, i okupljao se oko njega gdje god bi se pojavio. Kad je na to sultan Abdala počeo tražiti Hafida da ga uhvati i baci u tamnicu, krio ga je narod i pazio po svojim kolibama kao sveca.

Sve grozniji i grozniji bivao je bijes sultanov i sve strašnije muke što ih je udarao na narod da mu izda Hafida. Al ni u najstrašnijim mukama nije nikada nitko izlanuo gdje se krije Hafid. - A u noći bi nanovo iza dvora starog Hajrudima Hafid sakupljao oko sebe narod, i svi bi slušali kako im priča o pravednosti i o mužu koji je vladao za pravedna vladanja pokojnog sultana.

Uto, jedne noći, novi vezir Jasim, čovjek kukavan i lukav, koji je bez odmora tražio Hafida, bane s vojnicima među narod u polju, uhvati Hafida i još mnoge s njime i baci ih u tamnicu.

III.

U ranu zoru iza te noći sjedio sultan Abdala na svom prijestolju od suha zlata, odjeven u grimiz i kadifu, al oči njegove sijevahu groznije negoli oči lava nad plijenom. Kraj prijestolja stajao lukav, ponizan, i zloban kao guja vezir Jasim i zlorado se smiješio kad su vojnici doveli svezana Hafida i vjerne njegove pred sultana na sud.

- Je li sada dobro, Hafide? - upita sultan plamteći očima.

- Dobro je što god od mene bude, care, jer sam mnogo kriv u životu svome. I tebi će tako biti! - reče Hafid bez straha i pogleda sultanu u oči.

Sultanu se smuti pred očima od gnjeva, boli i stida gdje mu se Hafid tako suprotstavlja.

- Bacite ga natrag u tamnicu i dovedite ga sutra opet dok smislim za njega muke, kakvih svijet nije vidio ni čovjek podnio. A tko od vas, doglavnici moji, izmisli još veće muke nego one koje ja nađem, onome poklanjam milost svoju.

Te noći nitko nije spavao u dvoru carevu. Doglavnici mučili glave svoje, da izmisle što novo i nađu milost carevu, a robovi strepjeli i bojali se što će biti od njih sviju ako li Hafid razbjesni cara.

Svu noć se čulo kako sultan teškim koracima kroči po svojoj odaji, a kad se sunce dizalo, vidješe ga robovi kako stoji do prozora. Kad je malo zatim u svem sjaju i raskoši stupio sultan u veliku dvoranu da sudi Hafidu, nitko nije znao što je donijela ova noć u njegovu

okrutno srce, i svi su strepjeli kao trske. Samo Jasimu su podrhtavale usne od zloradosti dok se klanjao do zemlje sultanu.

Kad bje izveden Hafid, započne sultan Abdala s prijestolja govoriti. Lice mu bilo blijedo i upalo, a govoraše svečanim glasom:

- Slušajte vi svi, vjerni moji, riječi moje! Ne trebam savjeta vašega za muke Hafidu. Dosjetio sam se mukama i stravi koje dosada još ljudski um nije dosudio krivcu nijednome. Strašne će biti i prestrašne kao i krivnja njegova. Strepi, Hafide, i slušajte vjerni moji! - Onda nastavi sultan:

- Hafide, u velikih ćeš muka poginuti i ispod moje vlasti uteći nećeš. Ali nećeš znati koje sam ti muke odredio. Nećeš znati gdje će te zateći, i živjet ćeš ili godinu dana ili dan, dva dana ili možda još samo sat jedan i u toj velikoj stravi pred sigurnom pogibli. Razvezat ću sada verige tvoje, i ti ćeš misliti da si slobodan. Idi! Raduj se slobodi svojoj, ako možeš! Moja zapovijed je odredila, a moje oko će paziti da ne umakneš strašnoj kazni pred kojom ćeš drhtati na svakom koraku, a nećeš je upoznati dok te ne stigne. Kad se skloniš u džamiju od straha, koji će te posvuda dan i noć pratiti, nećeš znati nije li iza vrata džamije postavljen onaj koji ima da ti utisne nož u srce. Kad utekneš u polje daleko, nećeš znati, nisam li baš tamo dao iskopati i prekriti rupu u koju ćeš pasti među guje i guštere da truneš za živa, a nitko da ne čuje zapomaganje tvoje. Kad ti djeca tvoja donesu jagoda, nemoj da ih jedeš! Jer sam možda neuku i malenu djecu tvoju dao lukavo navesti da beru i otrovane jagode. Kad uvečer legneš kako bi počinuo izmoren od strave, nećeš znati nisam li podsjekao gredu na kući tvojoj i nisam li baš tu noć odredio da ti na prsa legne sav krov tvoj i da ti ne da dahnuti, dok ne umreš - jer ti si, Hafide, i dahom svojim kriv meni.

Govorio sultan, i sve bljeđe je bilo lice njegovo, i sve čudniji pogled njegov. Sve mirnije i jasnije bivale su oči Hafidove kojima je gledao ravno u oči sultanu.

Kad je sultan prestao, ne bijaše čuti ni daha u dvorani.

Onda se javi Jasim. On je jedva suzdržavao zloradost svoju pa poče laskavim glasom:

- Veliki i moćni sultane! Izmislio si što samo um i moć tvoja izmisliti mogu. Ali dopusti da pitam: koga ćeš izabrati da bdi i pazi da ne uteče krivac ovaj? Tko će odrediti dan i način muke i smrti njegove? Ako zapovjediš meni, vjernom sluzi svome, ja ću odano i - -

- Ne - prekine ga sultan obrativši se Jasimu strašnim pogledom. - Onaj koji će bdjeti i paziti da ne uteče krivac ovaj, onaj koji će u neizvjesnosti i strahu držati svaki dan njegov i cijeli njegov život - to nećeš biti ti, podli i laskavi Jasime!

- A tko će biti taj? - jedva šapne Jasim.

- Strašne ti se čine muke, je l', Jasime, kojima sam zaprijetio Hafidu! A nisi se dosjetio, kukavni zlobniče, da i ti, i ja, i svi mi idemo pod kaznom i mukama ovim kroz život! I da smo i mi krivci koji ih zaslužujemo. Onaj koji našu sigurnu, a neizvjesnu smrt i muke naše svaki čas drži nad nama uzdignute, koji bdi da ne utečemo mi, krivci kratkovidni - to je Bog, i on će suditi Hafidu i sultanu Abdali. Bog kojega sam noćas upoznao! - A tebi, Jasime, koji ne strepiš pred njim nego preda mnom, sudit ću još ja! - Vodite ga, i neka padne glava njegova. - Ovo je posljednja odredba sultana Abdale.

Onda sultan sađe s prijestolja i reče Hafidu:

- Sjedi ovamo i vladaj, Hafide, jer si prije mene upoznao pravdu. - A meni otvorite zazidane dvore starog Hajrudima da u njima i u tišini njihovoj do kraja proživim i domislim misli svoje što su me noćas pohodile.

I tako bilo. A Hafid je vladao još mnoge i mnoge godine i popravio na sinovima zlo što ga bijaše počinio na ocima. Narod je hvalio Boga koji bijaše ganuo srca vladara riječju djetetovom, a Bog, kao što to bijaše spoznao Abdala, držaše i nad prijestoljem Hafidovim uzdignutu, a neizvjesnu smrt njegovu.

PRIČA O ZORKU BISTROZORKOM I O SREĆI

Sastala se tri diva u jednome klanacu.

Malo se poigrali: prvi tri gore razvalio, drugi tri jezera raspljuštio, a treći zrnašce živa srebra uhvatio.

- Malo je ove igre - reče Valigora.

- Da tražimo bolje - odvrati Mokronog.

- Da vidimo je li sunašce više, ili je more dublje, ili je Sreća dalje - predloži Zorko Bistrozorki.

- Dobro je - dokončaše sva trojica i podijeliše si posao.

- Moje su gore, ja ću suncu kose splesti - reče Valigora.

- Moje je more, ja ću morskom dnu, gdje je najdublje, utrobu proporiti - prihvati Mokronog.

- Moja je ravna zemlja, ja ću Sreću uhvatiti - dovrši Zorko - pa se odmah razidoše svaki na svoju stranu.

Valigora uzašao na goru: najprije na gvozdenu, pa onda na mjedenu, pa napokon na najvišu, staklenu.

Stade div na vrh gore, pruži se pod nebo i digne desnu ruku: na ruci zvjezdica. Po drugi put se jače pruži i ruku još više digne: na dlanu srebro od mjeseca. I po treći put se pružio i ruku najjače digao: al sunca doseći ne može. Snuždio se Valigora, sašao s gore i vratio se u klanac.

Mokronog otišao do sinjeg mora. Gdje je more duboko, tamo prvi put zaronio: zlatnu stijenu na ramenu iznesao. Gdje je more dublje, tamo po drugi put zaronio: bisernu stije-

nu iz mora iznesao. Gdje je more najdublje, tamo po treći put zaronio - al ga more izbaci-
lo, do dna mu ne dalo. Snuždi se Mokronog i vrati se u klanac.

A Zorko izašao na ravnu zemlju. Zagledao se bistrozorkim očima i ugledao u trećem
carstvu dijete. Sjedi dijete nasred polja, igra se sa zlatnom mušicom i veselo pljeska ru-
kama. Upozna odmah Zorko Bistozorki da ono nije mušica, nego da je ono Sreća i uputi
se put djeteta. No kako god brzo išao divovskim koracima, tako ipak zakasnio: mušica
bijaše već odletjela, a dijete sjedjelo i gorko plakalo. Ali u daljini vidi Zorko kako leti
divna paunica, i odmah prepozna bistrozorkim očima da se ono zlatna mušica pretvorila
u paunicu i da leti u deveto carstvo u palaču trgovčevu. Kako paunica u palaču uletjela,
tako po palači zasjali plamečci zlatni i srebrni. Pobrzao Zorko za paunicom da je stigne u
palači. No kako god brzao, i opet zakasnio. Dok on tamo, već Sreća-paunica odletjela iz
palače trgovčeve. Počeli se trnuti plamečci, ponajprije zlatni, pa onda i srebrni, a trgo-
vac pred palačom ruke lama. - Ali u daljini leti orao, na glavi mu kruna carska. Odmah
se dosjetio Zorko da se ono paunica pretvorila u orla, i vidi kako u devetom carstvu orao
uletio u dvore vojvodine, a pred dvorom narod kliče i vojvodu za cara kruni. Poboja se
Zorko da mu orao ne umakne, jer bijahu već stigli nakraj svijeta. Pojuri dakle Zorko di-
vovskim trkom da uhvati Sreću-orla okrunjenog. Ali kad on do devetog carstva i do
dvora vojvodina, već orao bijaše izletio iz dvora, pred dvorom lomača bukti, a na lomači
svezani vojvoda izgara.

- Dognat ću orla do kraja svijeta, do zida nebeskoga, tamo ću ga uhititi - pomisli Zorko i
jurnu za orlom. I dotjera ga do zida nebeskoga na kojemu svod nebeski počiva. Ali se
orao vine pod svod nebeski, pa kad na najvećoj visini bijaše, raspade se u sitnu prašinu i
prospe se polako po zemlji. A Zorko, koliko god gledao bistrozorkim očima, ništa ne
našao. Snuždi se veoma, te se i on vrati u klanac. Ispričaše divovi jedan drugome svoju
nedaću.

- Treba nam se bolje osiliti. Čekat ćemo tri male godinice! - tri male godinice: trista puta
po trista godina.

Kad prošlo trista godina, osilili divovi na trostruku snagu. I razišli se opet po svome pos-
lu.

Digao se Valigora na goru, na najvišu, na staklenu. Pružio se pod nebo i odmah od prve
objema rukama do sunca segnuo, te suncu kose spleo: ostale mu ruke pozlaćene. Vratio
se Valigora radostan u klanac.

Pošao Mokronog do mora, u more uronio, od prve do najdubljeg dna segnuo, morskome
dnu utrobu proporio i bijel gorući kamen u ruci iznesao. I on se radostan u klanac vratio.

A Zorko Bistozorki izašao opet na ravnu zemlju. Ali ono sve bilo isto onako kao prije
trista puta trista godina. Gonio div i Sreću mušicu, i Sreću paunicu, i Sreću orla okrunje-
nog - uspeo se orao okrunjeni u najveću visinu i raspao se u prah, a prah sitniji negoli je
prašina nad ljetnim putovima. I nijednog praška ne nađe Zorko Bistozorki. Vratio se on
još gore snužden i praznoruk u klanac.

- Spleo sam kose suncu - reče Valigora i pokaže svoje silne ruke suncem pozlaćene.

- Proporio sam morskome dnu utrobu - reče Mokronog i pokaže bijel gorući kamen koji
plamsaše bijelim i modrim svjetlom.

- Izmakla mi Sreća. Vidio sam je, a ne znam ni gdje je ni kakva je sada - reče Zorko Bis-
trozorki.

Zahihotala ona dva diva, zatutnjila dva klanca i sedam gora od njihova smijeha. A Zorko
otišao od njih, stao uz neku visoku planinu, oslonio se laktom uz njeno sljeme i zamislio
se teško: kako li bi Sreću uhitio, i gdje li je ona sada?

Ujedared se kroz hihot i smijeh divova začuje sitan glas, dolje, uz nogu Zorkovu.

- Evo me, Zorko! - zazveči kao da je srebrn praporac.

Pogleda Zorko niz svoje divovsko stegno, pa niz listove, pa dolje do svoga stopala divovskog. I vidi da je stopalom zatvorio ulaz u malu prodolicu među planinama, i da sitna uzana stazica vodi u prodolicu. Ali ne vidi otkuda onaj glas.

- Učini se manjim - reče glasić. Zorko poslušao i učini se manjim.

- Još manjim - reče glas, a Zorko opet poslušao. - Još manjim, još manjim se učini,- prigonio glas Zorka dok ga ne dognao do običnog rasta ljudskoga, tako te mogaše stupiti na stazicu i poći njome u prodolicu. Kako stupio na stazicu, tako osjetio da je onaj srebrni praporčić u njega zašao te mu u pol srca tiho zvekće: - Traži me, Zorko, traži!

- Ne moram te tražiti - nasmija se Zorko. - Čujem te dobro gdje si. - Al mu svejedno bude pomalo teško što je ostavio divovsku snagu i našao se tako malenim, a još s praporčićem u sebi.

Pođe on ipak stazom u prodolicu. Mladi jaseni dizali se s lijeva i desna, bujna trava pokrivala prodolicu, a daleko kroz klance i planine pronosio se nemili hihot Valigore i Mokronoga.

II.

Omjerili ovako divovi snagu svoju o sunce, o utrobu zemaljsku i o sreću ljudsku. Ali ljudi o tome niti što znali, niti im do toga bilo. Živjeli ljudi svojim životom, i bila im duša puna svačega. Tako i na dnu prodolice živio neki čovjek po imenu Raduč. U njega bila kćerkica mala Mavrica. I više nikoga nisu imali. Živjeli oni sami samcati, tiho i spokojno, na daleko i široko ni žive duše, svuda tek vinjaga i divlji hmelj. Šuma i zvjerad šumska znala ih i družila se odavna s njima kao sa svojima.

Jutro je bilo čisto, a mlada stabla jedva čekala da grane sunašce.

- Mavrice, ćerco moja, nemoj da se pašoš danas crvenom tkanicom - reče otac izašavši iz kolibe.

- Zašto, oče?

Pomozi mi da prostrem ponjavac po ledini pa da legnem - reče otac.

Učini Mavrica tako, a Raduč legne, uhvati dijete za ručicu i reče:

- Mavrice, meni je umrijeti.

Dijete ovo nije moglo razumjeti, nego samo zadrhta i upita:

- Što će ovo biti, oče?

- Ne znam ni ja što će biti - šapnu Raduč - samo ne ćemo biti zajedno. Ostat ćeš sama u kolibi.

Dijete se prihvatilo obim ručicama za ruku očevu.

- Ne boj se, Mavrice, ničega. Šumska te zvjerad poznaje. Ne boj se lisica, s njima si uzrasla!

- Da, oče, one dolaze svakoga jutra da se igraju sa mnom - odvrati dijete al se sagnu k ruci očevoj, i obliju je suzice.

- Ne boj se ni vukova - i oni te znadu i čuvaju te.

A dijete se priljubi lišcem uz ruku očevu i zajeca: - Da, oče, vukovi su mi vrlo dobri.

- Jelte, Mavrice, jelte milo moje, da su ti vukovi zaista dobri? - šapnu hitro Raduč, i oblije ga strašan znoj, jal' od smrtne muke, jal' od straha jesu li vukovi zaista dobri siročetu? Prihvati jače ručicu djeteta i reče:

- Zbogom, Mavrice, zbogom lane moje!

A dijete sklopi očice. Dođe uvijek sjena što ovako ili onako pokriva svačije oči i svačiju pamet, te nitko pravo ne zna i ne vidi kako mu umire otac.

Raduč pako zahvati još okom nebo oko sebe i rastavi se s dušom.

Kraj njega na ponjavcu ležala bez glasa Mavrica kao bijelo janješce - sama samcata na ovome svijetu.

Zamalo počeli pridolaziti vuci, kako bijahu navikli. No odmah naslutili da je nešto novo. Stali tražiti po ledini, pa kad naišli ono dvoje na ponjavcu, počeli ogledavati mrtvog Raduča. A lisice pružile šiljaste njuške kroz šikaru i njuškale ima li što. I drugačije danas proviruju vukovi, i drugačije njuškaju lisice, i drugačije im se svima oči kriješe nad mrtvim Radučem.

Uto stazom naišao Zorko Bistozorki. Prošao on svu prodolicu, sve pregledao i svemu se nadivio, čega dosad nikada opazio ne bijaše. Vidio i pticu šarenu i jagodu crvenu i bijelu koru javorovu. A još bi i više toga progledao, al mu dvoje smeta, čemu ne bijaše privikao: prvo je grohot divova, što se negdje preko planina uhvatili rukama na igru te se njemu izruguju - a drugo je praporčić koji u njemu jednako zveckaa: - Traži me! Traži!

Ali Zorko reče sam sebi: - Hoće sreća opet da me nadmudri, pa da je uludo ganjam širom svijeta, a kad tamo, ona se u meni sakrila. Morat će se ovo nekako drugačije desiti, pa da mi ona sama izađe na vidjelo!

Zato pusti Zorko Bistozorki praporčić neka zveckaa, a on išao po prodolici sve dalje, da je svu vidi i da upozna kakav je život kad nije divovski.

Dođe tako Zorko do kolibe. Razbjegli se vuci kao što bježi onaj koji bijaše zlo nakanio, a Zorko ugleda ovo dvoje na ponjavi i pristupi k njima. Sagne se i pogleda ih, pa kad osjeti toplu ruku djeteta u hladnoj ruci očevoj, trgnu se Zorko Bistozorki. - Na svijetu nema većega, nego što je ovo - pomisli Zorko.

- Da sam suncu kose pleo, manje bi bilo negoli je ovo. U ovome je sve što ima na nebu i na zemlji - ovdje će negdje i Sreća izaći. Dijete još uvijek spavalo teškim snom, a Zorko rastavi dječju ručicu od očeve ruke. Kano otkinuta ružica ležala sada Mavrica, a Zorku se srce otvori i odmah se napuni boli.

Pogodi Zorko da treba pokopati Raduča. Uze lopatu i poče kopati grob, a na Sreću zabravio. Kopanje teško, teže nego ikoji posao divovski, a sunce pripeklo kao za divovskih dana. Omiljelo odmah Zorku sunce što mu tako žestoko kroz lopatu u ruke struji te mu pomaže zemlju izdizati.

Već se sumrak počeo hvatati kad Zorko pokopao Raduča i nagnuo na nj težak humak ilovače. Pa kad pogleda kolika je ono težina nad čovjekom, učini se Zorku da je sva ona zemlja legla njemu samome na grudi. Ražali se Zorko nad čovjekom i htjede sjesti da promisli što je ovo.

Ali uto dunu večernji vjetar hladan kano britvica. Zazebu kosti Zorka, i pogodi Bistozorki da treba pregrnuti ponjavac preko djeteta.

Učini tako pa onda pođe da razvede oganj pred kolibom.

Uto Mavrica otvorila očice. Oko nje hladan vjetar puše, sumrak silazi s planina, a kraj nje veliki humak ilovače. Završne Mavrica kano ranjena košutica i pane opet nice k ledini da se od svega zakloni.

Zorko pođe do djeteta. Prokušao on toga dana i vrućinu i studen, natrudio se truda, pokopao čovjeka i razžalio se pravom žalosti. Zato pogodi kako se pristupa sirotici. Priđe polagano do djeteta, počeka da se dijete isplače, a onda je tihano digne u naručje i ode s njome k ognju.

Sjedne Zorko s Mavricom do ognja. I opet zazveči praporčić u njemu. - Traži me, Zorko. Traži.

- Umukni - šapne Zorko - nije mi do tebe, nego do ove sirotice, pa se sagne nad Mavricu.

Dijete pogleda Zorka, a licem joj preleti djetinji sjaj. Rastvori obje ručice i prigrli se Zorku oko vrata.

- Sirotice moja - izreče Zorko i ne prepozna svoga glasa, a u sebi osjeti toliku svjetlost da se sve u njemu i oko njega promijenilo.

Ležala ta svjetlost svuda i na svemu, i sve mu se učini pozlačeno, da l' od vatre, da l' od čega boljega.

U taj čas opazi Zorko da nisu sami. Uz oganj sjela žena, kao da je i ona sva od svjetlosti satkana. Sva je divotna, a najljepše su joj ruke, bijele i prekrasne, kojima je primetnula svoj iver k njihovome ognju.

- Gle, evo te - začudi se Zorko Bistrozorki.

A Sreća samo kimnu glavom, nasmiješi se i ostade s njima kako dugo mogaše.

*

Pun mjesec stajao nasred neba kad se s desne strane prodolice nad planinu nadvio Valigora, a s lijeve Mokronog.

Doznali divovi da je Zorko uhitio Sreću, i došli da vide što je.

- Hajde da svršimo igru! Donesi, što si uhitio - rekne Valigora Zorku.

- Ne idem - odvrati Zorko - ostat ću gdje sam.

- Ne ideš? - reče Mokronog. Od čuda klonule mu obje divovske ruke niz planinu. Pokršila se stabla kud mu ruke pale i učinila se dva prosjeka kroz šumu; i Mokronog opet reče:

- Ne ideš? A šta će biti od tvog dijela, od ravne zemlje?

- Podijelite je među se! - odvrati Zorko.

Tako i bilo. Zorko ostade uz dijete i ognjište gdje mu se Sreća ukazala, a Sreća ih zavoli i ostade s njima što dulje mogaše.

A ona dva diva odoše, da se podijele, zavadiše se o baštinu i proždriješe jedan drugoga.

ZAŠTO SE RODILA BIJEDNA LERA I NJEZINO SIROČE

U nekoj močvarnoj ravnici stajalo u pradavno doba ljudsko naselje. Nije ga bilo šta vidjeti - izdaleka izgledalo kao hrpa krtičnjaka. Nekoliko zemunica, među njima staze i korov - u poloviti oveći prazan prostor. Ne prolazila ovuda ni velika zla ni velika dobra, nego najviše dodijali komarci, a najvećma se čeljad radovala kad bi što slasno pojela. A bila čeljad u tom naselju osrednja: ni najbolja ni najgora; najviše ih pak bilo ogovorljivih i nikakvih.

Spustila se tako jednoć lijepa ljetna noć nad naselje, te sve izašlo na onaj prazni prostor. Iznijeli bivolje kože, rastavili uza se žmuljeve s medovinom i poslali straže da pale vatre protiv komaraca. Pa kad se lijepo pružili po kožama, počeli oni piti medovinu i udarili u razgovor. Prebrali već i ovo i ono, ali ne doteklo razgovora, pa bi trebali da umuknu. Kad al onaj s pet bivoljih koža - a zvao se Targan - mljacnu malo jezikom iza medovine, pa kako se osladio, nađe još nešto da rekne:

- E, vidite, ljudi moji, mi bar znamo zašto smo se rodili! Al u što li se rodila ona jadna Lera i kukavno siročje njezino?

Kimnuli na ovo neki glavom kao tobože: istina je! - Neki samo uzdahnuli, a najviše ih bilo već pozadrijemalo. I tako ovo ostalo: nitko ne zna zašto se rodila Lera i siročica njezina.

Došlo ovo do ušiju Leri i ujelo je za srce, nekud joj ruke iznemogle, otkad je dočula da svi lijepo znadu zašto su se rodili, samo za nju i za dijete njezino ne zna se zašto se rodiše.

Što god je bilo bijede za cijelog njenog života, izišlo joj kao živo pred oči i hodalo s njom, kud god bi krenula i čega god se latila. Pa kad još jednog dana stala kiša rominjati, a krov zemunice procurio, reče Lera svome djetetu:

- Jasenko, kćerce! Dojadilo mi! Srce mi se odreklo posla. Ne mogu i opet krova potplitati na zemunici.

No jedva Lera ovo izrekla, već se i uplašila svojih riječi. Vidi se po njima: konac joj je bližu. Jer kome srce više ne ište da potplete vlastitog krova, taj nije zadugo!

- Što valja umrijeti - neka bi - pomisli na to Lera. - Al da mi je prije bar doznati zašto sam se rodila kako ovo ne bi ostalo tako na meni i na djetetu.

Promislivši to, reče Lera svome djetetu samo pola svoje misli.

- Da pođemo, Jasenko, u svijet kud nas oči vode, ne bismo li gdje god doznale zašto smo se rodile.

- Hajdemo, majko! - privoli Jasenka koja bijaše žustra i umiljata kao mlada košuta.

Ostavile one tako jednog jutra, još za rose, svoju zemunicu. Spava naselje - ne probijaju se još dimovi iz njih. Straže pred naseljem uz vatre pozaspale, komarci utihnuli, a vatra se davno smirila. Tiho koračaju Lera i Jasenka - nisu rada da se straže probude, pa da vide, gdje njih dvije moraju u svijet da doznaju zašto su se rodile. No kad one do mjesta gdje se sinoć vatra palila, ono tamo stoji Halko, sin Targanov. Izišlo dijete da majci doneše žeravice, te eno svojom izdjelanom palicom traži živi ugljen po pepelu.

- Halko! - šapnu Jasenka - zaklonit ćeš nas, neka nas straže ne vide ako bi se probudile.

Začudio se Halko: kud će Lera s Jasenkom ranije? Al odnekuda - tko će znati otkuda? - bilo u Halka pravo srce, te ne htjede upitati kako ih ne bi povrijedio. Zato raširi svoju opakiju da ih zastre od straže - a Lera i Jasenka prođu neviđene.

Dogovorile se one da će ići tako dugo dok gdje god ne naiđu na Sitivrata koji daje živote na zemlji, pa da ga upitaju što su kanile. Jer on mora znati zašto su se njih dvije rodile.

Išle one tako, išle, ne brojile dane ni korake i jednog se jutra našle pod nekom gorom, koja bijaše sasvim divna. A bila to upravo gora Sitivratova. Na podnožju gore blistav stup ni od mramora ni od jantara, već od kamena zelenoga: navrh stupa mravlji kralj. Nadgleda mrave zlatonoge što stup čistim zlatom oblažu.

Zadivila bi se Lera ovalikoj ljepoti - no prva joj na pameti briga njezina.

- Dobra vam sreća, poslenici! Naučite me gdje je put do Sitivrata... - reče ona.

- Ne znamo, sestrice! - reče mravlji kralj. - Služimo Sitivrata otkad je zemlja nastala, al nam još nije došlo da ga vidimo.

- A kako za njega znate kad ga nikad vidjeli niste? - ojadi se Lera.

- Što ti to govoriš, sestrice? Zar ne možeš znati za gospodara, a da ga nisi nikad vidio? - prekori je mravlji kralj te onda reče: - Eno, ovi znadu gdje su mu dvori. - I pokaza na jedno mjesto gdje iz zemlje izlazili mravi, mravi te jednako mravi, kao voda iz izvora. A svaki nosi zrnce: il konoplje, il žita, il prosa il bilo kakva sjemena. I kako izlaze, onako se na sve kraje svijetom razilaze, po svim putovima i po svim zemljama.

- Al kud oni do Sitivrata dođoše, onud vi teško da ćete doći - nastavi mravlji kralj. - Nego pođite vas dvije gorom. Ova je gora milostiva - možda vam se i samo kaže za čim pitate.

Pošle, ele, Lera s Jasenkom u goru, a ono gora ljepota kakve nigdje nema. Pa kad se na neku ravničicu popele, tamo se od gorskog potoka učinila bistra modra lokvica. U lokvi sita, a u siti mala žuta utvica. Uplela se nogom i ne može dalje. - Krasne li utvice! - priskoči radosno Jasenka i odriješi utvicu iz site te je uze na dlan. Potetoši je, pomiluje, hukne da je ugrije, i stane joj od velike radosti tepati: Utvice, žuta utvice, je li da sam se ja rodila da tebe gojim?

Klepne utvica kljunom i oglasi se tihano. A Jasenka odmah čisto razumjela kako utvica odgovara: - Da! Da!

- Eto smo našle, majko, što smo tražile - radosno klikne Jasenka.

- Ja više nikud dalje. Ovo je poso moj.

Gorko se na ovo nasmijala Lera. Ako Jasenka ostane gojiti utvicu, te i Lera morade ostati da goji svoju Jasenku - ele bi se tako zapravo utvrdilo kako se njih dvije rodile samo zato da se odgoji neka utvičica, mala utvičica od dva, od tri dana!

No kako Leri ne bijaše ni do čega, a Jasenki bijaše toliko do te utvice, to dijete nadjača majku, i one ostadoše.

Jasenka utvici splela kućarak od žute ive, a Lera sebi i djetetu našla sklonište u toplu dubu na mekoj mahovini. A gora, i ne pitajući kako se smjestile Lera i Jasenka, odmah se oko njih smirila. Svejedno je gori: jesu li dva ljudska čeljadeta u nju zalutala, ili su dva nova stabla niknula, ili su se dvije zvijerke u nju sklonile. Ima gora hrane za svačije grlo i napitka za svaki korijen - al ni pred koga na pladnju ne iznosi. Tiha i bez glasa čeka: il ćeš naći il ćeš izginuti.

Jasenka po djetinju: s utvicom vas dan po gori šeće i planduje, te njih dvije, ko dvije gospoje, šećući razgovor vode. Već stotinu stazica šećući utapkale, stotinu razgovora razvele, a svakim danom Jasenka utvicu čišće razumije i više miluje.

Lera kao i dosad: u gori divoti kao prije toga u tijesnoj zemunici. Do podneva hranu prikuplja, a od podneva pokrivala plete sebi i djetetu: sebi tanje, a djetetu toplije. Te što više vrijeme prolazi, i što više Jasenka utvici prijanja, to se gora sve pustijom Leri pričinja. Što god bijaše odbjegla, svega se toga zaželjela bijedna Lera: i zemunice i magle i ljudskih riječi, pa i istih komaraca. Nekad su joj posve prazne večeri bez njih. - Nismo pogodile - misli Lera. - Izašle po velikom poslu da nađemo Sitivrata, a zapale na prvoj utvici. Najbolje je vratiti se, pa ne pitajući živjeti, ko i ostala čeljad što živi.

Zato jednog dana reče Lera Jasenki:

- Da uzmemo utvicu pa da se vratimo, kćerke odkud smo i došle.

- O, majčice! - snebi se Jasenka - kud će moja utvica iz planine-divote u zemunicu tamnicu? A zašto bi išle kad nam ovdje svega ima?

- Svega ima, al ljudskih riječi nema! - odvrati Lera.

No Jasenka bijaše uz utvicu omudrila te reče majci:

- Zar da se vratimo zbog ljudskih riječi, a one su nas u svijet odagnale?

Postidi se Lera na ovo i ne reče više ništa.

A utvica istoga dana prozbori Jasenki:

- Mudra si ti djevojčica, a tvoja će ti se mudrost i naplatiti.

Pa izvede Jasenku daleko u goru na neku jasnu čistinu gdje bijahu posve same.

- Digni me na ruci - reče utvica Jasenki.

Kad Jasenka utvicu podigla, usprhnu utvica visoko nad goru - tako visoko te Jasenka pomisli: nikad je više; al kad bijaše spram sunca, trepne ona krilima i prospe zlatno perje. Zalepršaše, zavitlaše se perca, a onda - o čuda! - stvori se od svakog perca mala zlatna brodica. Zaploviše zlatne brodice visoko nad gorom, zaploviše modrim uzduhom i stadoše se razilaziti na podnevnom vjetriću širom bijela svijeta.

- Oj, kuda li će one? - zapljeska od milja ručicama Jasenka kad se bijaše utvica vratila k njoj.

- Idu da koga obraduju. I svakoj je od njih njena sudbina narečena.

- A hoće li to uvijek tako biti, utvice moja?

- Hoće, djevojčice, dok ti ne dodija što smo same ti i ja, i dok ne zaželiš i ti ljudskih riječi!

- A što će mi ljudske riječi dok mi ti izvodiš ovakva čudesa, utvice miljenice! Tko će željet jeda, dok mu teče meda?

- E, Jasenko, čovjek se čovjeka zaželi, ma da i jesu noževi među njima,- reče utvica više sebi nego Jasenki jer Jasenka nije više slušala.

Podigla ona oči spram neba plavoga gdje brodice zalazile, jedna ovamo, druga onamo, nad gustu šumu.

- Hoće li koja Halku dopadnuti? - pomišljala Jasenka. I što god je poslije toga bilo, od tog je nastanulo, što je Jasenka ovo pomislila. - Jer otkako ona ovo pomislila, nije više među njom i utvicom bilo kao dosada.

II.

Za to vrijeme namjerile se na naselje svakojake nevoljice - a najviše se namjeravale - nitko nije znao zašto - baš na zemunicu Targanovu. Počelo to ovako: Jedne noći nešto zahladilo, a Targanu spavajući noge ozeble. Ujutro reče Targan ženi:

- Nije pravo, ženo, da meni noću vjetar po palcima propiruje. Idem nasjeći rogoza da opletem rogozinu da zastremo vrata.

I dade Targan ženi palicu da mu, dok njega nema, spram sunca ribu okreće što je visjela na vješanicama kraj zemunice. A Halku zapovjedi, da mu toga dana dva puta promiješa medovinu. Odredio tako Targan ono što mu je bilo najprvije - te se onda lijepo uputio u jelas po rozgu.

- Eto mene doveče! - rekao ženi na odlasku. Rogoz daleko u jelasu, a močvare široke. Treba obilaziti, a kako se lijepo hodalo, to Targan zašao, Bog te pitaj kuda, kroz glog i kroz jalšovu šikaru te došao napokon do mjesta gdje je rogoz bio baš najljepši. Zagazi on u vodu i poče da siječe rogoz. Al u to speti dvije jegulje u vodi. Zahvati odmah Targan svojom torbom i uhvati obje jegulje. Nego ono ne bile jegulje, već dvije dračice što se onako pretvorile da se s njime malo našale. Al kad Targan onako vješto uhvatio jegulje, našle se one u stisci pa mu se stale moliti.

- Pusti me, dobri čovječe, pusti me radi sitne dječice moje - reče jedna od njih i podiže glavu iz torbe. A bijaše to jegulja tanka i nikakva.

- Hajde, kad je rad dječice! - reče Targan i pusti jegulju.

- Pusti i mene, dobri čovječe, radi sitne dječice moje - reče druga jegulja i pruži se iz torbe. A bijaše ona sva obla, tusta i pretila.

Zadivi se Targan ovakvu zalogaju i pomisli: - Gdje bi mi pamet bila da ispustim ovakvu jegulju.

- Nema tu nikakve dječice, jeguljo moja - reče on - nego ću ja tebe za ručak pojesti. - I odmah uhvati oštar kamen, te prikolje jegulju neka je mirna dok dođe red da je izpeče.

No jedva Targan zaklao jegulju, al se vriska digla širom jelasa, koliki je. Iz jalšovine poiskakale dračice: na petama im ostruge, a svaka im se vlas na vršiki podigla tvrda kao glogov trn. Nahrupile vrišteći dračice, uhvatile Targana za obje ruke te s njime u trku kroz grmlje i kroz trnje. Vriska ih stoji da sve lišće uokolo trepti; jedna cikće, stotinu ih odci-

kuje! - Jelas se širom šira uzbunio, te kud dračice sa svojim plijenom lete, tud se i droplje uzdižu, i kornjače u vodu bučkaju, i voda pod ledinom pišti. - Targan, ni živ ni mrtav, samo što o svakom trnu jednu misao prebacuje: - Jao meni one jegulje!

Zasitile se dračice, zamorile pete i ostruge - te kad stale, još više se uzjogunile. Posadile one Targana na vrbov panj u pola jelasa pa od njega ruglo čine.

- Ovdje ćeš, golube moj, prosjediti dok ne pojedješ onoliko jegulja koliko nas ima.

Tako se zarekle dračice, te tako i bilo. Pa da je komu bilo vidjeti, gdje Targan raščupan, razdjeven, a sputan vrbovim šibama, sjedi nasred bare, i gdje ga dračica jeguljom pita, nikad se ne bi dosjetio da je to onaj isti Targan koji s pet bivoljih koža bijaše presudio Leri i njenom siročetu, da nisu imale rad čega da se rode na ovu zemlju. A žena Targanova s Halkom iz dana u dan čeka i ne zna što ovo biti može. Ribu osušili, da ne možeš bolje, a medovinu i po deset puta promiješali, te ona baš sada najslađa za piće. Al Targana nema.

Snuždilo se ono dvoje, te jednog dana stali moliti po naselju ljude da odu u jela, pa da vide za Targana. Al ono bila sve plašljiva čeljad u naselju, te nitko pravo ne smije da ide. U neke nekavice ipak trećega dana namolila žena te se ljudi nakanili da idu. Počeli se spremati rano u praskozorje, a kad krenuli, već sunce na po neba stoji. Uzeli teške palice u bodove izdjelane, ponijeli baklje osmoljene, a povezli još i taljige s hranom govoreći: - Ako odviše okasnimo, neka nismo gladni.

Tako pošli i jelasom odmakli; samo im taljige čuješ. Kud taljige mogu, tud i oni idu - a bez zaire ni koraka, jer tko zna kada koji od njih ogladnjeti može! Prošli tako nešto jelasa, obašli nekolicke barice, založili dva, tri puta, a kad sumrak pao, poplašile ih do kostiju neke dvije sovure, te oni trkom natrag spram naselja. Uveče istoga dana eto njih s taljigama pred zemunicu gdje ih čeka žena Targanova sa sinom.

- Ne možeš kroz one močvare, nego da pogineš, ili da te zvijer odnese - rekoše ženi, - a Targana nigdje nema.

Kad ovo ču mali Halko, dijete se plaho razljutilo!

- Nije ovo samo tako da vi govorite: - Targana nigdje nema! - nego je Targan otac moj, i ja njega naći moram.

Od velike ljutosti udari dijete nogom u one taljige njihove, te se od truleži odmah u prašinu rasteple.

Zgranuše se ljudi, otkuda se ovako dijete našlo u njihovu naselju? Te odoše kući da pričaju ženama svojim.

A Halko uđe odmah u svoju zemunicu, premetne dva struka likovine oko proštaca, koji u po zemunice krov držaše i osnuje prvu uzicu da si oplete dobre opanke.

- Noćas opanci gotovi, a sutra odoh ja, majko, da potražim oca.

- Kako ćeš, sinko? - teško se zabrinu majka, te joj odmah navriješe pred oči žive prikaze: što sve može biti sinu ako ovako neuk i goloruk pođe, a ne zna ni sam kuda.

- Teško ću, kad nisam naučio van ribu žariti i medovinu miješati. Al idem u svijet. Ima valjda gdje god i boljeg svijeta i mudrijeg naroda, pa će me poučiti.

Oprosti se, ele, ujutro Halko od matere i pođe putem iz naselja. Mati šuteći gledala za sinom kako joj odlazi - a onda, spustivši glavu, uđe u svoju zemunicu i odmah zastre vrata ponjavecem, neka nitko ne vidi kako ostade sama i nevoljna. No svejedno se svatko dosjetio jadu njenom, i zato od toga dana nitko ne izlazio dalje nego na pet koraka od svoje zemunice da mu ne bude kao Targanu.

A Halko idući putem bijaše izašao iz naselja. Pred njim puče jelas, velik kao sinje more, a iza jelasa bijeli svijet još veći od jelasa.

- Obaći ću jelas i poći u svijet, - reče sebi Halko.

Bodro išao, oko jelasa obišao, svijeta se dohvatio i sve još išao - ne pazeći otkud vrijeme ide nit kuda uvire. I tako jednog dana, kad Halko glavu podigao, ugleda on, gdje se nad nekom planinom zlatne brodice širom svijeta razilaze.

- Tamo ima netko te me pouči! - obraduje se on i pođe putem u planinu te ravno put čistaca odkud je vidio da se brodice dižu. Stupi Halko na čistinu, a tamo Jasenka na ledini sjedi. U krilu joj utvica zlatoperka.

- Ti si to! - zadivi se Halko.

- Došao si! - skoči na noge Jasenka, a utvica joj pade iz krila i razbaruši svoja zlatna perca.

Ispriča Halko Jasenki svoju nevolju, a Jasenka, što će, nego upita utvicu, koja bijaše od njih troje najumnija.

- Možemo li, utvice, doznati gdje je otac Halkov?

- Kome je do čega, onaj može sve doznati - odvrati utvica.

- Hajde pomози, družice miljenice - umoli Jasenka i usto pogleda utvicu, te primijeti da je utvica razbarušena i nekud drukčija. - Gle, pa ona i nije zlatna kad se razbaruši. I ne poznaje se da je ono perje zlatno - pomisli Jasenka, te pravo i ne osjeti da je tako ružno pomislila o svojoj utvici. Ali utvica ne reče ništa, nego usliša molbu Jasenkinu. Udari ona kljunom o ledinu, i učini se odmah poveća jamica u koju sa svih strana iz zemlje stane uvirati voda; voda tako bistra kao da se alem truni. Kad se jama napunila, reče utvica Halku:

- Uzmi svoju palicu i promiješaj vodicu pa zaželi štogod te veseli.

Učini Halko tako i zaželi da bi vidio gdje mu je sada otac.

Stoji ono troje - utvica, Halko i Jasenka - oko jamice, te ispružili glave i vratove da bolje vide. A kad se voda smirila, ukaza se nasred vode, kao u ogledalu, čudo-ruglo neviđeno! Ukaza se jelas, sred jelasa močvara, sred močvare vrbov panj, a na panju Targan: oko Targana dračice. Sve im ostruge na petama poigravaju koliko se smiju gdje jedna od njih Targana živom jeguljom pita.

- O, stid te bilo, čupavice nijedna! - ljutito planu Jasenka na utvicu. - Zar ovakve sramote pred Halka iznosiš? Ošinu nemilim pogledom utvicu te onda odriješi, što brže mogaše, svoj zapreg i prebaci ga preko jamice.

A Halku zaista stid udario u obraze. Okrene se dijete, htjede dohvatiti svoj štap te reče ne podignuvši očiju:

- Idem da ga izbavim!

Al ga Jasenka uhvati za ruku:

- Ne možeš, Halko! Zar ne vidiš kolike su hudobe oko njega? Poginut ćeš, Halko.

- Neka ću! Moram učiniti, što je pravo! - odvrati Halko.

No Jasenka držaše Halka čvrstom ručicom te u tili čas smislila što im je činiti. Sjetila se ona u svojoj stisci i opet Sitivrata, na koga bijaše posve zaboravila, mada u njegovoj planini ovako lagodno žvljaše.

- Potražiti ćemo Sitivrata - reče Jasenka. - Ovdje mora biti put do njega kad je sva planina njegova.

I pogleda krišom na utvicu.

- To što je ona razbarušena - to nije gotovo ništa. - A bila, kakva bila - reče u sebi Jasenka - ona jedina znade put do Sitivrata.

Pa pođe do utvice, pogladi je nekud postišeno te reče:

- Ne zamjeri, utvice drugarice, nego nam pokaži put do Sitivrata. Vidiš, u kolikoj smo stisci!

Utvica i ne spomenu što je bilo među njima, samo strese i uredi krilca te reče:

- Stavi me pod ruku, pa hajdemo kud ti budem govorila.

Pođoše jedno malo po čistacu, al im se već ukazao kroz šumu utrenik: čist, bijel, gladak, tolikim stopama ugažen kao da vas svijet, što ga na zemlji ima ovuda prolazi.

- Gle, krasnog li utrenika! A nikad ga dosad vidjela nisam! - kliknu Jasenka.

- Nisi za njeg ni pitala - odvrati utvica. Te njih troje pođoše bijelim i jasnim utrenikom u duboku dubravu.

A Lera čekala Jasenku od jutra do podneva. Kad bilo podne, pođe da je traži. Išla njenom stazicom i došla do čistaca. Tamo na čistacu jamica, a preko jamice razastrt zapreg Jasenkin.

- O, jadne mene! odnijelo je zvijere - u prvi čas će Lera. Al onda opazi izdjelanu palicu Halkovu koja ležase uz jamicu. Zamisli se Lera nad ovim i pođe da vidi dalje po čistacu. Nađe stope sitne i mekane.

- Ovo su Jasenkine - spozna mati. A uz njih vidi stope veće i sigurnije. - Ovo ne znam čije su, al uporedo idu i koračaju jedne uz druge.

Slijedila Lera za stopama, i one je dovele do bijela i čista utrenika.

Tuj stane Lera. Časkom motrila gdje se spokojno toče utrenikom sitne stope njene Jasenke uz nečije čvršće stope - sve dalje i dalje u dubravu.

A onda se kroz suze nasmiješila mati.

- Nije sama! - Ne trebam joj!

I podigla ruke te srcem i suzom blagosloвила utrenik kud ono dvoje bijahu pošli.

A onda okrenula putem natrag, uzela zaprežić Jasenkin i poslala s njime pod jednu visoku stijenu, koja ne bijaše odviše studena jer je spram sunca stajala. Tuj legne Lera tik uz stijenu, podvije pod glavu zaprežić svoga djeteta, pritisne se leđima uz topao kamen da joj nije toliko hladno - i izdahnu bez velike žalosti i bez velikog kidanja. Još joj se u posljednji čas pričinu da čuje žamor naselja i zujanje komaraca, te joj budne nekud milo i toplo od toga. Spozna ona u tome da se svačiji život odvija upravo ondje i upravo onako kako to zahtijevaju svi drugi životi širom zemlje. Pa se još osmjehnu Lera jer se sjeti onog ludog pitanja što ga bijaše izmislio Targan, dok je ležao na pet bivoljih koža.

Osmjehnu se Lera - i više je nije bilo.

III.

A Halko i Jasenka koračaju utrenikom. Koračaju, kao što svaki korača dok je utrenik gladak: razgovaraju o svom poslu, a i ne pitaju tko je ovaj put tako učinio i tko mu je rubove zagladio. Nego doskora spaze djeca kako uporedo i uz njih nešto šušti, nešto šumi i žu-

bori, kao da potok ili rijeka teče. Kad oni bolje pogledali, a ono nije ni rijeka, niti je potok, nego uporedo s njima i uporedo s utrenikom ide povorka mravi. Široka povorka - a dugačka, i ne znaš koliko jer joj ni naprijed ni natrag kraja ugledati ne možeš. A kako naprijed kreću, tako se od njih bezbrojnih digao šum i šuštanje po dubravi.

Ničemu se više ne čude Halko i Jasenka. Mravi uz njih, oni uz mrave: idu njih dvoje, idu, tko će znati kako dugo, a onda stigoše do jednog mjesta gdje je sa svake strane utrenika stajalo po jedno stablo - stablo toliko silno da mu nisi mogao vršike ugledati niti krošnje pogledom obuhvatiti. A to bijahu Halko i Jasenka, sitni i maleni, uz povorku mravi, još sitnijih i manjih, stigli do vrata što su ih stvarala ova dva stabla. A zapravo to i ne bijahu vrata, nego lijepo otvoren širok prolaz u kojega si utrenikom morao stići. Al mada prolaz otvoren stajaše, to Halko i Jasenka, dok su bili s ovu stranu stabala, ništa nisu vidjeli što bi tamo dalje biti moglo. Al čim stigoše među ona dva stabla, te pokročiše dalje, kao da im se oči otvoriše. Ugledali čudo i zastali - onako sami, onako uplašeni. A povorka mravi, ni časka ne sustavši, sve ide, ide - i šuška i šuška od tolikih nožica. I nije ovo početak povorke, nego se već tamo, u silnom prostoru povorka savila kao vrpca oko prijestolja Sitivratova.

Sjedi Sitivrat, velik, silan, dobar i tužan. U ruci mu dugačka palica od bjelokosti, a uz prijestolje četiri malene hrpe: hrpa žita, hrpa konoplje, hrpa prosa i hrpa lana. Desna noga Sitivratova počiva na stepenici prijestolja, a lijeva se spustila niže do na tla. I tuj mu k lijevoj nozi prilazi povorka mravi i odatle se ovija kao vrpca sasvim uz podnožje i sav prijestol na ramenima povorke počiva - i uvijek se povorka pomiče, i uvijek prijestolje na novim ramenima počiva. A onda opet, obašavši prijestolje, prilazi povorka mravi k nozi Sitivratovoj, i prihvativši svaki po zrnce s onih hrpica, ulaze pod zemlju i nestaje ih - nestaje ih svijuju koji su dosad bili. A hrpice nikad manje ne bivaju, ma koliko hiljada zrnaca od njih odbrali.

- Utvice, moja utvice, što oni to rade? - dahne Jasenka da joj bude lašnje.

- Eto, drže na svojim ramenima prijestolje Sitivrata i dovijek se izmjenjuju - reče utvica.

- A kako to može biti? - zatrepti šaptom Jasenka.

- A ovo? - reče utvica i svinu glavicom prama drugoj strani. - Kako ovo može biti?

Te sad tek zapaze Halko i Jasenka da se pred prijestoljem Sitivrata pružilo jezero, bistro kao oko i modro kao more pod ljetnim sunašcem.

A iz jezera sve uokrug diže se svod od suha zlata, tako da je i jezero i prijestolje Sitivratovo zlatnim svodom natkriljeno - i sasvim se svod uz jezero priljubio. A za sve ovo još bi kojekako, no kad Halko i Jasenka bolje pogledali na jezero, a ono iz dna jezera, kano iz dna čistog ogledala, sve izlaze te izlaze slike: sav život svijuu ljudi, sve što tko radi, sve kud tko ide, i sve što s kime biva. I ljubav dobrih i mržnja zlih ljudi, i sreća i nesreća ovih i onih, sve se to u stotinu i u hiljadu slika izdiže - izdiže - iz dna jezera. I kako se slike dižu, tako sve jasnije bivaju, a kad izađu sasvim na površinu, tad časkom posve jasne leže, i sve vidiš što u njima ima, i svu golemu površinu jezera su pokrile. Časak tako - al već bivaju slike bljeđe i bljeđe. Voda hlapi s površine jezera, a s njom slike ginu, gasnu i ugasnu posvema - al sa dna jezera za njima već se druge slike natiskuju; u slojevima se natiskuju prema površini. A one što su čas prije bile na površini, već ishlapile u čistu prozirnú maglicu, maglica se digla pod svod zlatni i hvata se na svodu u kaplje bistre rose. Tek časkom blistaju kapi rose razasute širom svoda - a onda se stanu polako, polagano sklizati niz strane svoda, dok se ne vrata opet u jezero.

Svod se uokrug priljubio uz rub jezera, kako nikad dovijeka ni jedna kapljica u toj igri ne bi bila izgubljena.

I opet se na svodu već nove kapi uhvatile, a na površini nove slike leže, dok se sa dna nove slike stvaraju, i što još čas prije kaplja rose bijaše na svodu zlatnome, to je sad već kao dragulj kapnulo na dno jezera, i već se iz ovoga nova slika opet dizati stala k površini. Zatravljeni stoje Halko i Jasenka - a tko bi besposlen ovamo došao, taj bi tako zatravljen, okamenjen i ostao, te niti bi nogom niti rukom od čuda pokrenuti mogao. Al jači je posao od svakoga čuda, te u neki tren uhvati Halko Jasenku za ruku:

- Hajdemo, Jasenko, da umolimo Sitivrata.

Oborene glave pristupila djeca, a ne znaš koji kojega vodi, toliko im noge drhću.

Kad stali pred njega, pogleda Sitivrat djecu i progovori milo:

- Po što dođoste, djeco? - A djeci od njegova glasa budne toplo na srdašcu, i rumen obli obraze, te još više sagnuše glave.

- Po što dođoste? - opet će Sitivrat i pruživši ruku podigne Jasenki glavicu kako te mu se ona ravno u oči zagledala.

- O! - kliknu Jasenka i dignu obje ručice spram Sitivrata, jer u njegovim očima sve je ugledala, što je tamo u jezeru bivalo. Ne znaš, da li u oku Sitivrata nastaje te u jezero pada, il pak u jezeru nastaje, a u oku se odrazuje.

- Da nam Halkova oca spaseš - lane Jasenka, a Halko podigne glavu i čeka što će mu se reći.

Sitivratovo se lice učini još blažim i još tužniji. Pokaza palicom na jezero i reče:

- Ovo sam započeo, ovo se ovršiti mora.

I dok je on ovako govorio, ovlada djecom tuga neka, i nisu drugo znali, nego padoše glavicama u krilo Sitivratu, a on ih blago pokri svojim rukama.

A tko bi sad znao, pred onim jezerom i pod zlatnim onim svodom, koliko je vremena prošlo dok opet Sitivrat progovori:

- Ne plačite, djeco! Gledajte, dobro je! - i upre palicom spram onog mjesta na jezeru gdje se prije Targan sputan vidio.

I tu sad ugledaju Halko i Jasenka gdje Targan trkom juri preko jelasa. Izmakao dračicama dok se one eto nenadano sjatile i vragoljaju oko neke vidre što se loveći ribu zabušila glavom u mulj te sad kmeči i repom močvaru pljeska. A Targan trči trkom - vidi se, jedva sapu hvata. Al evo ga već do kopriva, pa do puteljka, pa do prvih zemunica. - Odlane Halku. Eno majka mu stoji pred zemunicom i raširila radosno ruke: čeka Targana, bio kakav bio!

- Eno, dobro im je, i nitko da ih ne miče odandle! - reče Sitivrat. Začas sve umuknu... A onda se začu glas Sitivratov, blag i tužan ko ikada:

- A sad pođite opet, djeco!

- Kuda? - uplašeno i smučeno pogledaše djeca jedno drugo. I sjeti se Jasenka, kad oči opet diže k Sitivratu, kako majka i ona bijahu pošle da nađu Sitivrata i da ga upitaju, rad šta se njih dvije rodile. Drščući pomisli Jasenka kako da ovo upita.

Ali već Sitivrat dobrostivo i tihano odmahnu:

- Pođite, djeco! Ako vas dvoje učinite naselje na proplanku, daleko od močvara - dosta je i majčinu i tvom životu.

Odmah Halko i Jasenka osjetiše: poći im je. Kao saneni pokročili spram onih dvaju golemih stabala kuda unišli bijahu.

Pošli spram izlaza, a Jasenka noseći utvicu zastane drščući i šapne:

- Klonit će mi ruke, Halko! Da mi je u što ću metnuti utvicu!

I gle! Uz Jasenku stajala odjedared Lera i reče Jasenki:

- Evo dijete! - te joj pruži prost sudić sačinjen od žute slame, a pleten brižno kao da je slama biserom umitana.

Začudio bi se tkogod, otkud mati čak ovdje, i otkud joj sudić? Al Jasenka se ništa ne začudi. Bijaše navikla da se majka svuda nađe gdje Jasenki ustreba, i da joj sve pruži što Jasenka zaželi, pa bio to baš i sudić od proste slame, a pod zlatnim svodom Sitivratovim. Obradovala se dakle Jasenka i materi i sudiću, ali joj ništa čudno nije, jedino se začudi što u Lere više nema crnog rupca na glavi, i što joj je lice radosnije, a kosa nekud sjajnija.

Uhvati dakle Jasenka pleten sudić na ruku i htjede u njega smjestiti utvicu, kako će je lakše nositi.

Ali se u taj čas otme utvica, zaleprša i poleti ravno između onih dvaju stabala pa na utrenik.

Uplaši se Jasenka gdje će ostati bez utvice da ih vodi - te potrča za utvicom, a za Jasenkom potrča i Halko. Protrčaše djeca između onih dvaju stabala, izletješe na utrenik i dognaše tamo utvicu što se bijaše spustila na rub utrenika. Sva radostna prihvati Jasenka utvicu i smjesti je u sudić. Ali kad se djeca okrenula da vide spram onih stabala - ništa se više tamo nije vidjelo, kao da onkraj onih vrata baš ničega nema.

- Hajdemo, Halko - šapnu Jasenka.

- A mati? - upita Halko.

- Doći će mati - sigurala Jasenka - i oni pođoše držeći se za ručice.

Ali Lera ne dođe.

Pred onim jezerom ostadoše Sitivrat i mati sami. Sitivrat da do konca vijeka nadgleda čitavo jezero i sav život svega svijeta što se tamo odvija, a mati da nadgleda ono jedno mjestance na jezeru gdje se odvija život njenog djeteta.

IV.

A tko da kazuje što je poslije od djece bilo?

Ostadoše negdje na proplanku. Na lijepom, čistom. Učiniše čistu kolibicu, a utvica, prava šarena utva bez ijednog zlatnog pera, izvela im pačice. Živjeli oni, i uvijek se na njima poznalo da su u Sitivrata bili. - I umniji i jači i bolji se učinili. - Te što se boljeg naroda u zemunicama našlo, to nekako napitalo za Halka i za Jasenku te se premjestilo k njima da bude novo naselje gdje nema močvare i gdje nema komaraca.

DJEVOJČICA I NEMAN

Bila jedna mala, ma posve mala djevojčica. Došlo po volji Božjoj tako nekako, te ona ostala sama na svijetu. Na svu sreću živjela je ona još od poroda svoga u prekrasnoj, velikoj bašči pa tu i ostala nakon smrti roditelja. A u vrtu bilo roda i ploda svakakva, da prehraniš i stotinu takvih curičica, pa je tako ona živjela bez brige i radosno, mada bijaše sama na svijetu.

A zapravo i ne bila baš sama, jer je imala dva kuma: kuma krštenoga i kuma po starini.

Kumovi dolazili često da prigledaju svoje kumče. Donosili joj kolača medenjaka, a ona ljubila kumove u ruku. Najveća je radost bila djevojčici kad bi kumovi dolazili. Samo na jedno žalila se curičica - ali nikome o tom ne kazivala. Žao joj bilo što je tako mala, malena, pa kumovi neće pravo ni da razgovaraju s njome. Zaista: kumovi bi samo malo pomilovali djevojčicu, pružili joj medenjake, a onda bi polazili baščom da joj se nadive, da se snebivaju: što li će tolika silna plodina maloj djevojčici, i da potraže od zabave po polju jaja od jarebica, da naberu za se bisage grožđa i plodova. A curica pomagala kumovima puniti bisage, al ostala željna razgovora s kumovima: uvijek bi željela, e bi Bog dao te bi se čudo desilo, pa bi ona iznenada porasla.

Jednog dana sjedjela djevojčica na mjestu gdje je najvoljela boraviti. Dolje, na krajnjem kutiću, spuštala se bašča do mora. Tu je bio velik, strm kamen - nad kamenom maslina, a podno kamena pa sve do mora pružio se pijesak kao baršun pozlaćen. Baš ovdje, na ovome pijesku, najvoljela je djevojčica boraviti, jer nerazumna glava u djeteta, pa baš ona, najmanji stvorak na svijetu, najvoli da se sa silnim morem igra. Igrala se ona tako i toga dana, a divno more, čisto kao ono nebo golubinje nad njime, zapljuskivalo joj nožice. Igrala se dugo... dugo.

Odjedared, kao da to nije više isto ono more. Zamutilo se, uskipjelo kao iz kotla, a pocrnjelo kao oblak tučeni. Hu! hu! hu! - isplivala gadna grdosija, je li golemi pas, ili je morsko tele - što je da je, ali je golemo, neviđeno, ružno - a djevojčica sama samcata. Nakaza isplivala, puhala, duvala, napela se, uspela se na strmu stijenu i legla tamo pod maslinu. Pa kako legla, tako više ni makac odandle.

Uplašila se djevojčica, sva se odrvenila - ali se brzo dosjeti svojih kumova i poleti uzbrdo pred njih. Ona do vrata vrta, a kumovi baš na vrata. - Kume, mili kume! - viknu ona ku-

mu nastrižnome, - spasi me, spasi! Eno strašna rugoba isplivala iz mora! - I poljubi curica kuma u ruku.

Ali kum, odrastao čovjek, ne može se toliko uzbuniti kao ona, malena i nerazumna. Čuje on i ne čuje, vjeruje i ne vjeruje što dijete govori, nego samo potrepta djevojčicu po rame-nu i reče: - Ajde, ajde, ne viči toliko - i pošeta najprije po polju gdje bijaše jučer našao gnijezdo jarebičje.

Ali curičici srce puno strave i puno brige, zato ona poleti sada pred krštenoga kuma svo-ga: - Kume, dobri kume, gledaj, tamo dolje isplivala grdosija iz mora! Otjeraj je, kume, otjeraj je sa stijene!

Kršteni kum ko kršteni kum, zabrinu se za kumče svoje, usplahiri se i poleti niz brdo dižući desnu ruku i vičući iz petnih žila:

- Gdje je neman? Tko dira kumče moje?

Djevojčica sva blažena gdje ima kuma kakvoga nitko nema, poleti za njim da vidi kako će kum proburaziti neman.

A nema leži na suncu navrh kamena: tijelo glomazno, naduveno, otegnuta slabašna uda, malena, nekud naherena glavica što je prepriječila velika usta - a na glavi greben, obras-tao raščerupanim perjem koje titra na vjetru.

- Strašna je, strašna! - misli trčeći djevojčica. - Mora da je golemi morski kokot - i sve joj srce titra od radosti kako li će kum smaknuti tu rugobu.

Ali kum, što bliže kamenu, to sporije trči, to tiše viče. A kad stigoše pod kamen, stade kum časak, odahne, promisli malo, a onda - jest, zaista - samo razmaha rukama i viknu piskutljivo:

- Iš! iš! - onako nekako kao da kokoši tjera. Ne okrenu neman ni glave niti se makne s kamena, nego se još ljepše namjesti na onom toplom suncu.

- Povaljaj je u more, kume! Udari je kamenom! Odsijeci joj glavu! - povika sada djevojči-ca.

Ali kum reče (i učini se curičici kao da se on iznenada nekako snuždio):

- Ne mogu je, kumče moje, posjeći. Ako li sam pravo vidio, ona je od mojega roda.

Na ovo se djevojčica prenerazi i reče:

- Po čemu bi ti, kume moj, tako lijep i plemenit, mogao upoznati da ti je u rodu neman koja se nadula kao golem mijeh, a naherila glavicu i raščerupala perje nad grebenom?

Ali se sada još više zaprepastila djevojčica jer na ove njene riječi planu kum iznenada kao vatra živa i povika:

- Šuti, ne ogovaraj, brbljavice!

Pa kad curičica pogleda kuma ovako ljutita, opazi zaista na njemu nešto što dosada ne bijaše nikad opazila: podiglo se i kumu na glavi nešto kao greben.

- Avaj, meni ako li mi je kum zaista od roda ove nemani - prestravi se u srcu svome dje-vojčica. Ali kako bijaše vrlo hrabra, ne reče ona ništa, te kad je kum uhvati za ručicu, po-đe ona s njim. A on je povede gore uz bašču. I već joj opet govoraše umiljato, a na glavi mu se od grebena ništa više ne vidjelo.

- Ne boj se - reče on - dogovorit ćemo se kum tvoj nastrižni i ja što ćemo od nemani učini-ti.

Ali djevojčicu, otkako bijaše uočila greben na kumovoj glavi, morile dvije brige. Onamo se boji nemani, a ovamo ne zna što je ovo u kuma.

Sjedoše kumovi u hlad pod hrast da se dogovaraju, a djevojčici rekoše da pričekaja.

Ona sjela malo podalje u travu. Gleda ona dolje spram mora i vidi: neman biva sve veća, naduva se, i raste joj nešto kao grba na leđima.

Zabrinu se djevojčica još teže te se u svojoj teškoj brizi sjeti opet svoje davne želje i pomoli se Bogu:

- Mili Bože, daj mi to bar da iznenada narastem velika i odrasla pa da mogu s kumovima sjediti i da čujem što ćemo učiniti od ove strahote!

Ali gdje će Bog da odjedne usliša molitvu ovakve male djevojčice.

Nego kako joj dao kumove, tako i dalje pušta da se oni za nju malenu brinu. Ele, curičica osta malena i mora čekati što će kumovi odlučiti sami.

No kumovima (teško si ga siročetu po kumovima!) i jest i nije do nemani. Dugo oni razgovarali pod hrastom, ali im u neke dodijalo sunce, pa se premjestiše u dublji hlad pod krošnjatu jabuku.

Dok oni pod jabukom, narasla neman još veća, i podigla joj se druga grba na leđima.

Još se jednom kumovi premjestili u još bolji hlad pod staru mušmulu što je ovjesila grane do zemlje, te odandle ne vidiš ni sunca ni mjeseca.

Dok oni pod mušmulom, a neman se već strahotno nadula, i treća joj grba na leđima izrasla.

Sad ne podnese djevojčica više čekanja, skoči ona i utrča pod mušmulu te poviče:

- Kumovi moji, žurite se! Strašna je, strašna! Ali kad ona pod mušmulu, a ono oba kuma tvrdo zaspala. Umorili se od teškog razgovora, e ih vrućak obmanuo. A koliko se više uprepastila djevojčica kad dobro pogleda i zapazi kako se u snu na kumovoj glavi - pravi, živi greben svaki čas diže, pa se opet spušta, pa se širi, pa se sklapa, pa se crveni - ma pravi pravcati greben.

- Vidim bolna, istina, istina je živa: greben u kuma, greben u nemani! Odnijet će me kum moj dolje k moru da me neman proždre.

Uto se prosnuše kumovi, te upita kum kuma:

- Ele, kume, što smo ugovorili glede nemani?

- Hajde da izađemo da je vidimo, kume!

Uzeše djevojčicu za ruku i iziđoše ispod mušmule. Kad im se oči malo suncu privikle, pogledaju oni niz dol k moru, pa kad ugledaše kolika li grdosija tamo leži, rekoše jedan drugome:

- Kume, mi ništa ne možemo protiv nje.

- I ne možemo - potvrdi drugi.

- Ali za dušu nam je da se brinemo za kumče.

- Za dušu je, kume, i mi ćemo svakim danom dolaziti da prigledamo kumče. Nek ne kaže svijet: odnemarili smo siročče.

- Hoćemo, kume, dolaziti ćemo da prigledamo. - A može neman i sama od sebe da ugine - sjeti se kum nastrižni.

- Može - prihvati radosno kršteni kum.

- A može se i ino koje čudo desiti!

- Može, može - pun radosti potvrdi kum kumu.

Te puni veselja jedan drugome ruku pružiše, izrukovaše se, desnice stresošu, a djevojčicu podigoše u naručaj, najprije jedan pa onda drugi, te rekoše:

- Ne boj se, mala naša, neće tebe kumovi zapustiti. Eto nas sutra opet!

Tako rekoše, popraviše bisage na ramenu te odoše prema vratima bašče i iziđoše na vrata.

II.

Kad kumovi izišli, djevojčica kano mala vučica skoči do vrata, zatisnu ih dobro, zaključa, zakračuna velikim zasunom i ključem, poleti i baci ključ u najdublji bunar.

Onda se obazre širom i vidi: sad je sama, zaista sama s nemani.

Zamisli se djevojčica, a onda se prene.

Klekne u travu, digne oči i ruke k nebu i pomoli se Bogu ovako:

- Dragi Bože, evo sam sama samcata. Nada mnom je Tvoje nebo, veliko i divno, a oko mene bašča moja i more moje, što si ih meni udijelio! Strahovita je neman unišla k meni. Pomoći mi nitko ne može jer ključa od vrata nema. Veliki i dobri Bože, učini čudo da odrastem iznenada, da moje male ručice budu snažne, i sila moja velika da nadvladam neman!

Sklopljenih ruku čekala je djevojčica da se čudo dogodi, da osjeti kolika je velika narasla, i da oćuti snagu neobičnu u ručicama. - Ali ručice njene, sklopljene na molitvu, ostajale su malene i nejake kakve su i bile, a ona čitava, klečeći na travi, ostala je sitna i maljušna kao i prije, mislio bi netko e ono i nije djevojčica nego mala ptičica što je pala s grane.

Kad je vidjela curica da je Bog ni sad neće uslišati, ustane ona polagano. Pogleda najprije spram mora - a onda strese svoju rusu glavicu, protare sitne dlanove i - eto je! - kano munja jurnu niz brdo prema stijeni gdje se neman sunčala oklopivši dugačkim udovima kamen.

Što će? Kamo će djevojčica? Kamo li će sitna, goloruka? Ali ona više ne pita, srlja niz brdo kao onaj živi potok, ne ustavlja se sve do kamene stijene.

Ali jao! stijena visoka, stijena strma - pa djevojčica ne može ni uzaći na nju ni dohvatiti neman.

I zakipi ljut bijes u srcu djevojčice. Njene se male pesti grče, njene se oči kriјese kao žeravice. Sve više i više zahvaća srdžba malo srdašce, i ona napokon povika iz sve moći:

- Ne dam, grdosijo, da mi otmeš što mi je milije od svega: ne dam pijeska svoga, ne dam mora svoga, ne dam kamena ni masline svoje!

Pa se onda baci pod stijenu i stane onim sitnim ručicama da je otkapa.

O! koliko je ona stijena široka! - Sto sežanja uokrug, a Bog te pita gdje su joj temelji duboko u zemlji! Ali djevojčica kopa rukama i hoće da je otkopa. I ne mari ona i ne gleda što je iskopala tek palac dubljine, a na dva duljine grabicu uz stijenu. Kopa ona dalje i još jednom strugnula, još jednom odgrnula za prst zemlje, a ono, čudo čudnovato, uzduž grabe otvorile se rupice, sve jedna uz drugu, njih desetak - a iz svake rupice viri glava, rutava i nasmijana te veselo kima djevojčici:

- Tko ste vi? Što radite ovdje? - zadivi se ona.

- Mi smo kikimori, mala naša! Kikimori! Kikimori! Čekali smo tebe da nas otkopaš, da nas zovneš da ti pomognemo.

- A koliko vas ima?

- Ima nas, ima! I broja se ne zna. Ima nas širom bašče, po njivi i po lugu, pod pijeskom i uza stijenu. Kopaj samo, kopaj! Zovi, samo zovi!

Djevojčica, puna radosti, nastavi kopanje. I kako se pod prstima svirača otklapaju rupice na dvojnicama, tako se pod ručicama djevojčice otkrivaju rupice diljem uokrug stijene. Rupica za rupicom, kikimor za kikimorom. Te sve jači, te sve brojniji ozvanja glas njihov:

- Kopaj, samo kopaj - zovi samo, zovi!

Opkopala djevojčica grabicom svu stijenu - a stijena stoji sada kao da joj čislo opasalo temelje: sve rupica do rupice.

- Evo nas! Evo nas! - poiskakaše kikimori, sićušni i tanašni stasom, a strahoviti snagom - kikimori što zubima kamen grizu, a rukama gvožđe savijaju.

- Evo nas, evo! Što hoćeš da učinimo?

A u djevojčice bijaše se malo srdašce razigralo.

- Ništa, mili moji, baš ništa - samo mi pomozite da se uspnem na ovu stijenu, da se ogle-
dam sa nemani.

- Ljestve, ljestve! - povikaše čudnovati stvorčići jedan drugome.

U tili čas rastrča se njih desetak, dvadesetak širom polja, za čas, za dva dovukoše desetak, dvadesetak naramaka slakovine, za čas za dva hitre ruke opletoše užeta, povezaše od njih ljestve te prebaciše ljestve stijeni na okuku.

Čudnovata žurba kikimora obuze i djevojčicu. Uhvati se ona mahom za ljestve koje su se njihale niza stijenu. Njeno je srce bilo radosno i puno pouzdanja - penjala se hitro, male-
na i nejakna, do goleme strahote koja ju je gore čekala.

I došla je gore, uspela se, poletjela korak, dva. Ali kad izbliza uoči neman, sklopi djevojčica očice kako je ne bi strahotni pogled smutio - i tako slijepo srnu ravno do golemog trupa.

- Miči se, rugobo, s mog kamena - viknu djevojčica i udari stisnutom šačicom neman po bezobličnom trupu.

- He! he! - obazre se neman malko na stranu da vidi tko je ono iznenada pošakkljao - pa se onda nasmija tako te se kosti gotovo sledišu u djevojčice.

Dolje, podno stijene začu se praskanje, škrgutanje - i skladan reski glas kikimora:

- Zovi, samo zovi!

Ohrabri se opet djevojčica - opet zavri srdžba u njenu srcu:

- Miči se, miči! Ne dam kamena svoga, ne dam mora svog! - zavrišti ona, baci se ravno do glave one grdosije i udari je šakom među oči.

- Ehe! he! - izvine se grohotan smijeh, strese se golemo tijelo, neman iznenada podiže glavu, a razvaljena usta sunuše naprijed da progutaju djevojčicu.

U taj čas djevojčica odskoči natrag i povika prema nebu:

- Bože veliki, daj da doraste snaga moja, daj da ruka moja budne jaka od moći Tvoje!

I gle! usliša Bog ovaj put molitvu djevojčice. Pred nemani nije više stajala sitna i nejakna djevojčica već silna i snažna krasna djevojka.

Njeno je tijelo kao ocjel snažno i gipko, njene obje ruke podignute su i drže težak mač, a silna snaga prelijeva se mišicama njezinim koje strepe da spuste strašni udarac na neman. Trže se neman da izbjegne udaru, težak se mač spustio, ali ne pogodi glave njezine, nego pade na desno udo i odsiječe ga.

Ču se rik i urlik, zaduva se golema trupina, i podiže se ranjena neman.

Ali u taj čas nastaje snažan prasak, škrip, lomjava - zanjaha se sva stijena.

- Svijet propada! - pomisli krasota djevojka, i glava joj zakruži.

- Svijet propada! - zakruži glava i nemani.

Još jedan prasak, strašan kao grom s nebesa - a odlomljena stijena kotrljala se u more i nosila za sobom i neman i djevojku. Kao odrezana spužva ostadoše samo temelji stijene u zemlji zijevajući na stotinu prokopa i stotinu prohoda kuda bjehu kikimori kamen progrizli.

Prasak, pljusak - šiknuše mlazovi mora put neba - i nesta u moru i stijene i nemani - - -

Ali na talasu stajala je divna i ponosna krasota djevojka. Težak mač drži spušten u desnoj ruci, a preko lijeve prebacila skut plašta svoga. Iznijelo je more, njeno more, modro i predivno, izdignu je talas i nosi je k pijesku koji sjaji o suncu kao pozlaćen baršun.

III.

Izišla djevojka na pijesak. Dočekali je kikimori. S polja i s njive, iz gaja, iz šikare, s kraja i s vrha bašče hitjeli oni da pozdrave krasotu djevojku. Sterali joj pod noge sagove od trave pletene, a smiljem umetane - i donosili joj granje iz dubrave, a cvijeće s poljane.

Ali gore, gdje je nekoć stijena bila, najviše se užurbali sitni hitri kao mravi kikimori. Pocrnio kamen koliko ih tamo navrlo. Tamo oni krasoti djevojci grad grade. A grad se na očigled diže. Zidove ziđu od bijela mramora, okna umeću od modrog sedefa, a vrata djelaju od crvenog koralja. Okivaju dveri sitnim biserom i rese ih klincima od zlata.

Sunce o podnevu - a dvori gotovi. Unišla djevojka u dvore, oslonila se na okno i pogledala po moru i po bašči, da oči napase. I gle! Kad pogledala gore navrh bašče gdje vrata bijahu, a ono se vrata - čudo nad čudesima - širom otvorila - ne treba im ključa ni ključara.

Raskrilila se vrata u oba krila, te ujaha junak - divan kao sunce na osvitu.

Vije se griva na dobru zelenku, a čelenka titra na boljem junaku. Dolama modra kao oko u djevojke, a zlatne rese kao traci od danice. Vrijedi konjic, a vrijedi i dolama, vrijedi zlato i rese po dolami. Al ne vrijedi konjic ni dolama, niti vrijedi zlato ni resice, koliko vrijede oči u junaka.

Do dvora djevojčina kraljević dojahao te djevojci nudi ruku i kraljevstvo.

Radosna djevojka kraljevića dočekala, u dvore ga uvela te mu ruke oko vrata vije.

- Bog te šalje, junače kraljeviću! Pretežak je mač za ruke djevojačke.

Uzmi mač moj, a uzmi i mene. Bog te šalje, vojno gospodare!

Tako rekli, tako učinili.

Vjenčali se te tamo u gradu bili pa tamo i ostali.

Odandle upravljali baščom i kraljevstvom. I što još bilo unaprijed vijeka i svijeta, nijedna neman nikad i ne smisli više da ide preko mora tamo na stijenu. Jer nad stijenom stražu čuva junak kraljević i krasota djevojka, a u tvrdom gradu svome kojemu su zidovi od bijela mramora, okna od modrog sedefa, a dveri od crvenog koralja.

*

Daleko tamo kroz debelo more sakata neman traži puta kojim bijaše i došla. I tu na moru nađoše joj se dva čuna. U čunovima bili kumovi djevojčini.

Doznali kumovi, da se djevojka bježe s nemani, pa kako našli vrata zaključana, povezli se oni čunovima da vide kumče, a ponijeli i stručak nevena da okite djevojčicu pobijedi li u strašnom megdanu. Ali kad nasred mora sretoše ranjenu neman, brzo do nje doveslaše. Povezuju joj ranu u ramenu i mažu je mašću i travicom. Onda je među čunove uzeše, uhvatiše je pod ramena te povezoše preko debela mora. Kršteni kum znao i sjetio se gdje mu rodica niknula, te je odvezoše put njene domaje.

Kako pak ne bi propao stručak od nevena, to, prije negoli vesla okrenuše, dobaciše stručak put tvrdoga grada djevojčina...

Poslije ti kumovi često dohodili do tvrdoga grada. Tuj bi za kićenim stolom sjedjeli, tu bi razgovore vodili i zbor činili s kraljevićem i krasotom djevojkom.

I tako eto Bog ispuni želju male djevojčice: - da mi je iznenada dorasti, pa da kumovima vrijedi i sa mnom razgovarati.

RJEČNIK

alem - dragulj

aršin (tur.) - lakat, stara mjera za dužinu

droplja - vrsta velike ptice slične guski

dub - hrast

dubrava - šuma

ferman (tur.) - sultanov ukaz, naredba

gavan - bogataš

hudoba - vrag

Ind - velika rijeka u Indiji, tj. u današnjem Pakistanu

iva - stablo iz porodice vrba

jalša - joha, vrsta stabla

jantar - vrsta dragog kamena smeđe boje; okamina smole prastarog crnogoričnog drveća

jed - otrov

jelas - poplavno polje, močvara

kadifa (tur.) - vrsta finog platna, baršun

kikimori - mali kućni duhovi iz slavenske mitologije, slični domaćima iz "Šume Striborove"

lasno - lako

lašnje - lakše

likovina - lik, unutrašnja kora drveta

mušmula - vrsta grmolikog drveta s jestivim plodom

ocjel - čelik

odvjetak - potomak

osnovati - započeti tkanje, pletenje (prvom osnovom)

paoma - palma

prodolica - mala dolina

proštac - prost, neobrađen kolac

rogoz, rozga - vrsta močvarne biljke nalik trski, od koje se plete *rogožina* (*rogožina*)

sežanj - stara mjera za dužinu, oko 1,9 m

sita - sit, vrsta biljke koja raste uz vodu

slakovina - slaka, vrsta puzajuće trave

spetiti - opaziti

Stanbul - Istanbul, Carigrad

taljige - seoska otvorena teretna kola

telal (tur.) - glasnik, objavlivač, izvikivač

utrenik - utrti put, staza

utvica, utva - vrsta ptice, slična patki

uzduh - zrak

vezir (perz. - tur.) - sultanov savjetnik, ministar

vinjaga - vinova loza

zaira (tur.) - hrana, živež, namirnice

zatravljen - začaran, očaran

žmulj - čaša